

Gepubliseer op:

Deur Christus Alleen

Tuisblad van dr. A.H. Bogaards

www.enigstetroos.org

ONDER DE VLEUGELN DES HEEREN

HET WOORD GODS IN HET BOEK RUT OVERDACHT

DOOR

J. C. SIKKEL

IN LEVEN DIENAAR DES WOORDS TE AMSTERDAM

INHOUD

TER INLEIDING.....	3
ELIMELECH EN ZIJN HUIS [Rut 1:1-5].	4
ORPA [Rut 1:6-14].	7
RUT [Rut 1:14-18].	10
NAOMI—MARA [Rut 1:19-22].	13
AREN-LEZEN [Rut 2:1-3].	16
STEMMING OP DEN AKKER [Rut 2:4].	20
BOAS EN RUT [Rut 2:5-13].	23
IN DEN WEG DES HEEREN [Rut 2:14-23].	27
UITKOMST DOOR LOSSING [Rut 3:1-5].	30
AAN BOAS' VOETDEKSEL [Rut 3:6-18].	34
VREUGDE IN BETLEHEM [Rut 4:1-17].	37
BOAS—DAVID [Rut 4:18-22].	40

[vii] **1 TER INLEIDING.**

Als Voorzitter van het bestuur van het Johannes Cornelis Sikkelfonds heb ik den weemoedigen plicht deze eerste serie geschriften vanwege het fonds uitgegeven, met een enkel woord bij ons volk in te leiden.

Is zulk een inleiding eigenlijk wel noodig?

Men kan het vragen, want toen zich eenmaal een Comité had gevormd om het aandenken levendig te houden aan den arbeid van Ds. Sikkel, bleek zooveel instemming van allerlei zijden en was zóó eenparig de gedachte, dat dit het best geschieden kon door nagelaten en andere werken van Ds. Sikkel door den druk te verspreiden, dat van een inleiding, laat staan van een aanbeveling, geen sprake kan zijn.

Laat mij alleen dit zeggen.

Allen, die de prediking van Ds. Sikkel hebben gehoord en die zijn werken met aandacht hebben gelezen, hebben er een machtigen indruk van behouden. Hier was allereerst ware prediking der ellende. Men gevoelde, hoe ver men nog af was van het rechte verstaan van het Woord Gods, hoe weinig men nog aan de eischen van dat Woord Gods voldeed, in leer en leven.

Wat moest er niet nog worden gedaan en geschreven, hoeveel moest er worden veranderd!

En dan zagen wij ook den weg der verlossing. De prediker leerde ons zien, hoe we konden komen tot het verstaan van des Heeren wil en tot het doen van Zijn gebod.

Zoo zijn wij zoo menigmaal de kerk uitgegaan, armer geworden, omdat wij wisten, dat we nog zoo ver van de waarheid waren en toch — zoo ontzaglijk verrijkt — want wat we verloren, was kwaad en we zagen iets van het licht, iets van het nieuwe, dat komen moest.

[viii] Dat alles is door de geschriften, maar ook door de prediking van Ds. Sikkel bewerkt.

Daarom beginnen we met naast enkele door Ds. Sikkel geheel persklaar nagelaten werken — op veler aandrang — te geven enkele preeken door vriendenhand onder het uitspreken stenographisch opgenomen en door Ds. D. Sikkel te Klundert nagegaan. Wij weten, dat m.n. ook deze preeken velen welkom zullen zijn.

Zoo gaan dan deze eerste bundels de wereld in. God zegene ze en doe ook daardoor het werk van zijn getrouwen Dienstknecht, dien Hij tot Zich nam, voortleven tot eere van Zijn naam.

Namens het Bestuur van het Johannes Cornelis Sikkelfonds

F. W. GROSHEIDE.

¹ In deze elektronische tekst duidt [xx] de originele bladzijnummers aan.

[1] ELIMELECH EN ZIJN HUIS [Rut 1:1-5].

In de dagen, als de richters richtten, zoo geschiedde het, dat er honger in het land was; daarom toog een man van Betlehem-Juda, om als vreemdeling te verkeeren in de velden Moabs, hij, en zijn huisvrouw, en zijn twee zonen.

De naam nu van dezen man was Elimelech, en de naam zijner huisvrouw Naomi, en de naam zijner twee zonen Machlon en Chiljon.

Rut 1:1-5.

Een donkere bladzij is het, die de Schrift ons te lezen geeft uit het leven van Elimelech en zijn gezin, een man uit Betlehem.

Hongersnood heerscht in het land Kanaän. Ook in Betlehem. Elimelech woont daar met zijn vrouw en zijn twee zonen. Deze man en vader moet toch in de behoeften van zijn gezin voorzien. Arbeiden wil hij. Maar hij moet ook door zijn arbeid brood vinden. Dit brood vindt hij door zijn arbeid in Betlehem niet meer. Zijn land en goed heeft hij reeds verkocht. En buiten Betlehem en Juda schijnt in Kanaän geen brood voor Elimelech te vinden. Daarom besluit hij eindelijk, over den Jordaan te trekken en in Moab's vlakke arbeid en brood te zoeken voor zich en de zijnen.

In Moab heeft Elimelech brood gevonden. Want hij bleef daar sinds, ook nadat de hongertijd in Kanaän voorbij was. In Betlehem is Elimelech nimmer teruggekeerd. Hij is in Moab gestorven en begraven.

Ook Naomi, Elimelech's weduwe, is toen niet met haar zonen teruggegaan naar Betlehem. Zij bleef in Moab. Haar zonen huwden daar Moabitische vrouwen. Tien jaar lang heeft Naomi zoo in Moab geleefd. Haar zonen bleven kinderloos. En ze stierven jong, kort na elkaar. Zoo bleef Naomi alleen over, met haar twee [2] Moabitische schoondochters. Toen heeft Naomi in haar droeve verlatenheid eindelijk besloten, uit Moab naar Betlehem terug te keeren.

Van Naomi's verdere leven hooren we in het verhaal, dat het Boek Rut geeft. Van Elimelech en zijn zonen weten we echter niet meer dan wat we hierboven schreven, 't Is alles even donker, 't Begon met misgewas en kommer. Toen kwam armoede. Eindelijk wegtrekken naar een vreemd afgodisch land. Daar onder vreemden leven. Dan sterft de man en vader. En zijn zonen volgen hem weldra in den dood.

Wat een levensbeeld! Wat een leven!

Wel, het heeft zich, na Elimelech, vele malen herhaald. Het was vóór hem velen reeds zoo gegaan. En het gaat nog velen zoo, al zijn hun bijzondere omstandigheden weer anders. Gods Woord verbergt of loochent die werkelijkheid van het leven niet. Het laat die juist uitkomen. En wel in soberheid, die al het donker concentreert.

Wat gezegd is van Elimelech en zijn zonen is daarom echter niet al hun leven geweest. Elimelech heeft in Betlehem ook een jeugd gehad. Hij heeft in Efrata's velden gespeeld, en uit Betlehem's bornput gedronken. Hij is opgegroeid in zijn volk. Hij heeft den dag van zijn hoogtijd met zijn Naomi genoten. Hij heeft gewoond, gewerkt en weelde gehad op zijn erfgoed. Zijn zoontjes hebben hem vadervreugde doen smaken. En ook na zijn verarming heeft Elimelech in Moab weer brood gevonden, en daarin voldoening voor zijn hart als man en vader.

Velen hebben het in de wereld minder dan Elimelech. En ook 't schoonste, rijkste, zoetste leven heeft zijn donkere tijden. Dagen, waarin de zwartheid zich concentreert, 't Behoeft niet juist broodsgrek of vreemdelingschap te zijn. Er is nog ander en nog

erger leed. In 't eind komt over alle leven het zwarte rouwkleed.

De donkere schaduwen vallen dan ook in zeker opzicht veel meer op Elimelech's zonen. Die kommer moeten lijden reeds in hun jeugd; en wier leven wordt afgesneden, als ze pas mannen werden en hun eigen vrouw leidden in hun eigen woning.

De schaduwen vallen vooral ook op Naomi, die als vrouw en als moeder zoo lijden moest; en die, weduwe en kinderloos, in smart en ^[3]kommer bij het dalen van haar dagen verlaten haar pad moet kiezen. En de schaduwen vallen op de jonge weduwen van Machlon en Chiljon, wier hoop na schoon opbloeien plotseling verging.

Toch blijft er ook voor die jonge weduwen nog een toekomst, die licht kan brengen. En voor Naomi komen nog dagen van licht, al kan ze die niet verwachten.

Neen, het menschenleven is niet enkel donkerheid. Er gaat ook zonneglans over. Voor den één vroeger en voor den ander later. Op velerlei wijze. Niemand mag dit vergeten. En ieder moet genieten en opmerken, en ook gedenken, het goede, dat hem in zijn leven van God toekomt.

Maar de zwartheid is er dan toch. De moeite en de smart en de ellende zijn op aarde groot. Ons oog zal daar niet blind voor zijn; en ons hart zal er voor spreken.

En de ééne zwarte wolk haalt vaak de andere. Het kan opeens, of jaar na jaar, alles zoo egaal zwart worden. Zonder dat iets van eenige oplossing te zien is. En totdat de grafkuil het slot geeft, zonder vervolg.

Toch is er daarom wel licht. Maar dit licht doet vaak, althans ten deele, op den achtergrond van het leven zelf een donkere wolk uitkomen, die het leven drukt.

Zeker, een man mag en moet brood zoeken voor zich en zijn gezin. Als hij het in den kring en het land van zijn geboorte niet vinden kan, mag hij elders brood gaan zoeken. En dit brood, als hij 't vindt, mag hij maar niet zoo weer loslaten. Een jonge man mag ook een vrouw voor zijn hart en zijn leven begeeren en zoeken. En een vrouw heeft haar man getrouw te volgen. Een moeder heeft een moederhart, om zich ook voor het leven en geluk van haar kinderen, ten goede van hun huwelijk en van hun huis ook, op te offeren, en daarin, ook als ze weduwe is, mee haar leven en geluk te vinden.

Hierbij moet evenwel meer gezegd worden. Wie het licht van Gods Woord ontving, er bij geboren en opgevoed werd, moet ook bij dit licht leven en daarnaar zijn weg zoeken. Niet elke weg, waarin brood gevonden kan worden, mag worden betreden. Vaak is, ook waar een verkeerd pad werd ingeslagen, terugkeeren ^[4]mogelijk, maar wordt van die mogelijkheid geen gebruik gemaakt. Niet elk huwelijk mag ook worden gesloten. En er kan een roeping zijn voor een vader, en zelfs voor een verweduwd moeder, om een verkeerd huwelijk van kinderen te voorkomen, door tijdig zelf een geopenden weg in te slaan, die ook voor de kinderen een uitweg kan zijn, waardoor erger ontweken wordt.

We moeten naar Gods Woord onzen weg kiezen, ook voor ons brood, ook voor onze kinderen, en ook voor hun huwelijk. Juist dat brood en dat huwelijk hebben zooveel gevoerd in een pad, dat niet recht was, en dat eindelijk in donkerheid onderging. En dit geldt niet alleen van brood en huwelijk, maar ook van zooveel andere dingen, waardoor we in doolwegen en in donkerheid geraken en eindelijk staren in een zwarten nacht. Ook omdat we niet terugkeerden, toen het nog tijd was.

Dit geldt zeker voor Elimelech en zijn huis. Hij is ons hierin ten waarschuwend voorbeeld.

Elimelech was Israëliet. Uit Juda's stam. Uit Betlehem. Van de heilige linie. Moest hij waarlijk elders brood zoeken? Of heeft het hem, na zijn verarming, ook teveel gekost, om zich in Betlehem te vernederen, waar toch later zijn naam nog wordt gedacht en de willigheid tot lossing van zijn goed niet ontbrak? En ware ook een tijdelijk uitwijken naar Moab voor hem noodzakelijk, hij had toch immers kunnen en moeten terugkeeren? Ook Naomi had hierin moeten spreken. En ze had, ook om haar zonen, na Elimelech's dood moeten handelen. Waarom moest eerst aan terugkeeren naar Betlehem gedacht worden,

toen Elimelech's huis in donkerheid was ondergegaan? Waarom moest toen Naomi's klacht enkel zijn, dat de Almachtige haar groote bitterheid had aangedaan?

Zeker, Elimelech's huis heeft in Moab zijn God en zijn volk niet vergeten, gelijk later uit Rut's woord blijkt. Toch zijn Elimelech en Naomi, ook toen er weer overvloed van brood was in Betlehem, niet aanstonds uit Moab teruggekeerd. Ook hun zonen hebben de Moabitische vrouwen niet naar het land der belofte gevoerd. Ze zouden in Moab gebleven en in het Moabitische leven ondergegaan zijn. Dit wilde de Heere niet. Zoo is Elimelech's huis in Moab uitgestorven. En de hand des Heeren heeft Rut door de **[5]** verlatenheid van Naomi gevoerd naar Kanaän, om daar, door lossing naar zijn wet en genade, uit haar den heiligen stam in Israël in nieuw leven te bouwen te Betlehem.

Hier is achter de donkere wolk het licht. Het hogere licht dan ons geluk en onze welvaart van het oogenblik.

Wat weten wij menschen van het goede! Och, dat we toch alleen ons pad hielden naar Gods Woord. In ons pad is dan altoos het licht, al worden wij zelf daarin voor een tijd verduisterd. Ja ook ondanks al onze zwakheid, zonde en ellende is het licht, het waarachtige licht des levens, in het Woord Gods.

Al genoten alle menschen overvloed van brood en welvaart en vruchtbaarheid, daarmee was het menschenleven niet gered. Het licht en de redding des levens moesten uit Israël, uit Juda, uit Betlehem opkomen. En daarom moest Israël aan Juda, aan Betlehem, aan den Heere en zijn Woord getrouw zijn.

Die trouw nu werd met ondergang bedreigd in de dagen der richters. Daarom ook week uit Kanaän de overvloed van melk en honig. De honger kwam. Tot verootmoediging voor het aangezicht des Heeren. Opdat de Heere in Israël, in Juda, in Betlehem gezocht zou worden. Elimelech en zijn maagschap hebben dit echter niet verstaan. Veeleer week Elimelech uit den weg des Heeren. En Boas, onbewust van zijn verkiezing voor het heilige zaad, leefde in Betlehem ongehuwd.

Toch licht het licht des Heeren ongedempt achter de donkere wolken. En zijn verkiezing gaat ook over Rut, de Moabitische. Daarom moet dan Elimelech's huis in Moab uitsterven. Opdat de Heere, door Naomi's verlatenheid, de schoone Rut met haar edel aangelegd vrouwenhart naar Betlehem voeren zou. Opdat Hij, door haar, Boas' hart zou ontsluiten, en hem in den goddelijken weg der lossing den rijkdom zou bereiden van een zonnig huwelijks- en liefdeleven. Opdat Hij uit de bloedsmenging van Boas en Rut zou doen opkomen het begaafde en uitverkoren zaad in David. En opdat Hij zoo zijn goddelijk licht over de levensdonkerheden van Israël en van de wereld juichend zou doen opgaan.

[6] ORPA [Rut 1:6-14].

Toen hieven zij haar stem op en weenden wederom. En Orpa kuste haar schoonmoeder.

Rut 1:6-14.

Drie vrouwen gaan op den weg, die van Moab naar den Jordaan en zoo naar Kanaän leidt.

't Is Naomi, de weduwe van Elimelech, met haar twee schoondochters, de jonge weduwen harer zonen.

Sinds Naomi niet slechts van haar man maar ook van haar zonen beroofd is, zijn haar gedachten telkens weer naar Kanaän, naar Betlehem, uitgegaan. Ze weet, dat de Heere zijn volk weer bezocht heeft, en welvaart en overvloed in Kanaän heeft doen terugkeeren. Wel komen smartweeën op over haar hart, als ze er aan denkt, beroofd en gebroken als arme weduwe in Betlehem terug te komen, maar toch gevoelt ze zich daarheen getrokken; ze gevoelt zich verplicht als eenzame weer te keeren naar haar volk en haar stad.

In het Schriftverhaal komen Naomi's stemming en de overlegging van haar hart voor ons uit.

Innig blijken Naomi's schoondochters aan haar schoonmoeder verkleefd; en niet minder innig moet Naomi zich aan haar schoondochters verbonden gevoeld hebben. Niet slechts leven de harten van deze drie vrouwen samen door de gelijke smart, die ieder van haar lijdt. Ze deelen ook in eikaars smart door de banden, die haar aan de verbonden dooden verbinden. Vooral Naomi's hart hangt aan haar schoondochters, wijl Naomi niet slechts rouwt over haar man maar ook over haar zonen, en deze haar zonen door de harten van haar schoondochters met heete vrouwensmart worden betreurd. Daarbij, Rut en Orpa zijn goed geweest elk voor haar man, Rut voor Machlon en Orpa voor Chiljon (4:10). Ze hebben ^[7] "weldadigheid gedaan" aan die dooden. En ze hebben "weldadigheid gedaan" aan Naomi; ze zijn haar schoonmoeder innig trouw gebleven en hebben zich met vrouwentrouw aan haar in haar verlatenheid gewijd.

Maar daarom juist te meer heeft het hart van Naomi het goede voor haar schoondochters begeerd. Ze heeft verstaan, dat zij niet het offer van het leven dezer jonge vrouwen voor zich mocht vorderen. Neen, Naomi moet naar Kanaän terugkeeren, ook om haar schoondochters van hun schoonmoeder vrij te maken, al berooft Naomi daarbij zichzelf ook van den troost, die haar in deze lieve schoondochters overblijft. Orpa en Rut zijn jong en schoon; zij moeten nog, als het God belieft, tot een nieuw leven komen door vernieuwd echtelijk geluk; vrouwen en moeders moeten zij nog worden, in eigen huis, in hun eigen volk.

Naomi heeft van deze dingen tot Orpa en Rut niet gesproken, maar ze heeft zoo overlegd in haar hart. En ze is ook daarom en daardoor gekomen tot het vaste besluit om naar Juda terug te gaan. Als Naomi weg zal zijn zullen Orpa en Rut het wel verstaan.

Toch vergezellen Orpa en Rut Naomi, op den weg naar Juda. Zij kunnen van Naomi niet scheiden, en ze zijn haar hierin gelijkelijk trouw.

Zoo schrijden dan deze drie eerbiedwaardige vrouwen in hun smartstemming voort op den weg.

Naomi moet de sterkste zijn, zij de zwaarst beproefde.

En zij is de sterkste.

Ze staat eindelijk op den weg stil, en zegt haar schoondochters, dat ze thans moeten terugkeeren. Hoe zwaar het ook valle, ze moeten scheiden. Orpa en Rut moeten tot haar eigen moeder terugkeeren en van haar schoonmoeder afscheid nemen. Naomi dankt daarbij haar schoondochters voor wat zij geweest zijn voor de dooden en voor haar. En zij bidt Orpa en Rut den zegen des Heeren toe, waarin haar vergelding voor haar liefde en trouw gegeven moge worden.

Maar Orpa en Rut schudden het hoofd. Zij keeren niet terug. Zij kunnen van Naomi niet scheiden.

Toen heeft Naomi haar innigste gedachte aan Orpa en Rut ^[9] geopenbaard. Ze bedwingt haar aandoening, en ze zegt, wat ze anders liever gezwegen had. Ze spreekt haar hope uit, haar bede van den Heere, dat de Heere Orpa en Rut zal troosten door haar over eenigen tijd vernieuwd huwelijksgeluk te schenken, en dat zij rust zullen vinden ieder in het huis van haar man.

Hiermee is door Naomi genoemd, wat Orpa en Rut voor haar eigen leven moeten bedenken. Maar hiermee zijn ook de wonden aangerakt, die de harten dezer drie vrouwen doen bloeden. Orpa en Rut barsten in snikken en smartweenen uit. En Naomi snikt en weent met haar.

Toen hebben de Moabitische vrouwen haar schoonmoeder gedrukt aan het hart, en verklaard, dat ze van Naomi niet zullen scheiden, maar met haar zullen gaan naar haar volk.

Maar Naomi is sterk. Nu eenmaal het moeilijke woord over haar lippen gekomen is, houdt zij vol en zet zij door. Zij is zelf vrouw, en zij is moeder. Haar schoondochters zijn jonge vrouwen, en ze zijn goede vrouwen; zij kunnen nog een man van hun volk gelukkig maken en zij kunnen nog met een man in hun volk gelukkig worden. Daarin is hun bestemming en daarin is voor hen nog leven en toekomst. Naomi heeft geen toekomst meer; en zij kan ook aan de Moabitische jonge vrouwen geen toekomst in Israël bieden. Daarom spreekt Naomi thans zonder terughouding en met sterken hartstochtelijken drang. Orpa en Rut mogen zich aan haar niet opofferen. Ze moeten terugkeeren. Ze moeten nog vrouw en moeder worden. Bij Naomi is voor hen geen hoop. Die heeft, o smart! geen zonen meer. En die heeft geen hope meer, om nog een zoon te baren. Zij is te oud om nog een man te hebben. En al zou ze ook nog een man hebben en zonen baren, daarnaar zouden Orpa en Rut niet mogen wachten. O, het is Naomi bitter; haar is het scheiden bitterder dan het haar dochters zijn kan. Maar de hand des Heeren heeft het alzo over Naomi beschikt. Daarom mogen Orpa en Rut zich niet aan Naomi opofferen. Ze mogen niet. Ze moeten trouwen in Moab. Ze moeten terugkeeren. Ze moeten.

Ze moeten.

Weer omhelzen de jonge vrouwen weenend hun schoonmoeder.

^[9] Weer snikken en weenen de drie vrouwen en klemmen zich aan elkander vast.

Het "moeten", dat Naomi uitsprak, laat Orpa echter niet los. Ja zij moet. Maar ze kan niet. Ze kan van Naomi niet scheiden. Toch, ze moet. En lang, lang heeft Orpa Naomi omhelsd, en gedurig haar lieve schoonmoeder gekust. In het einde hebben de woorden en gebaren van Naomi Orpa echter bewogen, om los te laten. Om afscheid te nemen. Om te scheiden. Om weer te keeren.

Neen, Rut niet. Rut kan niet. Rut laat niet los. Rut verstaat dit "moeten" niet. Ze wil, ze kan het niet verstaan. Zij blijft zich aan Naomi vastklemmen. Orpa moet; Rut niet. Rut dringt zelf Orpa om te gaan. En ze moedigt Orpa aan, dat deze nu ook gaan zal. Orpa moet. Rut moet bij moeder blijven.

Orpa moet. En ze gaat. Ze gaat nu door. Weer mag ze omzien en stilstaan, en wuiven. En weer. Maar ze gaat. Ze moet. En nu ook wuift ze van verre den laatsten afscheidsgroet. Ze gaat. Ze moet.

Orpa was een eerbiedwaardige Moabitische vrouw. Een vrouw met een hart. Met een vrouwenhart. Met een hart, dat haar doode eerde. Dat hem eerde ook in zijn moeder. En dat aan die moeder trouw was zoals een dochter maar zijn kan.

Orpa wou zich ook offeren aan Naomi. Haar hart was er toe bereid. Ze wilde hierin, als Rut. Met Naomi wederkeeren tot haar volk. Dit offer wilde Orpa brengen zonder terughouding.

Totdat het "moeten" om vrouw en moeder te worden door Naomi op Orpa's hart en geweten gelegd werd. Dit heeft Orpa smarttranen gekost. Maar ze moest toch voor dit "moeten" bukken. "Het zal wel moeten," zoo heeft het eindelijk geklonken diep in haar vrouwenhart. Dat heeft ze zichzelf bekend. En dat hebben haar lippen gefluisterd in tranen. Zoo heeft ze dan ook afscheid genomen, maar zonder het hart van Naomi te krenken.

Zoo is Orpa teruggekeerd naar Moab. Zij alleen. Eenzaam. "Het zal wel moeten," — dat heeft op den weg haar tranen gedroogd. Het heeft eindelijk voor haar nieuw licht over Moab doen opgaan.

Zoo zal Orpa ook in Moab weer vrouw geworden zijn. Zoo moge **[10]** zij moeder zijn geworden. Maar zoo is zij, ook als vrouw, en ook als moeder, gebleven de Moabitische in Moab.

Gold dan dit "het zal wel moeten" voor Rut niet?

In natuurlijken zin had Naomi gelijk. Haar vrouwenhart heeft gesproken, en het sprak de natuurlijke vrouwentaaie. Edel was hierin Naomi. En edel natuurlijk vrouwelijk was ook Orpa. Waar geen hooger "moeten" gekend wordt, moet, mits naar hoogen zede-lijken eisch, en naar het licht, dat God geeft, ook dit natuurlijk vrouwelijk "moeten" doorgaan. Het moet erkend en geëerbiedigd worden. Het moet ook op hart en geweten gelegd worden.

Van het hoogere moeten heeft Naomi tot haar dochters echter niet gesproken. En Orpa's hart kende dit hoogere moeten blijkbaar niet.

Zoo hebben er, na Orpa, velen hun weg gevonden. Enkel geleid door een natuurlijk "moeten", wijl ze door geen hooger moeten werden weerhouden. Zij hebben dan ook het natuurlijke gevonden. En, als ze menschen waren met een hart, met een trouw hart, vrouwen met een natuurlijk zich gevend trouw vrouwenhart, hebben ze ook wel gevonden den natuurlijken zegen van dit natuurlijk "moeten". Die zegen gaat echter niet boven het Moabitische uit. Hij gaat niet uit boven het natuurlijke moeten.

Voor Rut heeft een hooger "moeten" gegolden. Zij ging daardoor in een weg, die voor het natuurlijke "moeten", dat ook haar niet vreemd was, geen hope liet. Maar uit het hoogere moeten is door de vrije gunst des Heeren voor Rut de zegen gekomen, dien het bukken onder het natuurlijke moeten niet brengen kon. De Israëlitische zegen. De zegen van het heilige zaad der eere voor Israël, voor den Heere. En daarbij ook de zegen van blij liefde- en levensgeluk in het huis van haar man.

[11] RUT [Rut 1:14-18].

Maar Rut zeide: Val mij niet tegen dat ik u zou verlaten, om van achter u weder te keeren! Want waar gij zult heengaan, zal ik ook heengaan! En waar gij zult vernachten, zal ik vernachten! Uw volk is mijn volk! En uw God mijn God! Waar gij zult sterven, zal ik sterven! En aldaar zal ik begraven worden! Alzoo doe mij de Heere, en alzoo doe Hij daartoe, zoo niet de dood [alleen] zal scheiding maken tusschen mij en tusschen u!

Rut 1:14-18.

Orpa is teruggekeerd naar Moab. Hoeveel het haar kostte, van haar schoonmoeder Naomi te scheiden, Orpa is overtuigd, dat het moet. Dat Rut nog niet mee terugkeerde, maar haar alleen liet gaan, moge Orpa gehinderd hebben, toch, één moet de eerste, de sterkste zijn. Orpa weet, dat ze moet; ze geeft Rut het voorbeeld. De gedachte, dat Rut nog even bij moeder Naomi blijft, maakt het Orpa ook weer lichter, om voort te gaan; Rut zal wel volgen.

Maar of Orpa meer dan eenmaal naar Rut uitziet en wacht, Rut komt niet, en Orpa keert alleen in haar woonplaats terug.

Neen, Rut komt niet. Rut blijft bij moeder. En ze gaat met Naomi verder.

Orpa is reeds uit het gezicht, en nog gaat Rut met Naomi voort.

Maar nu staat Naomi weer stil op den weg. Rut mag haar niet verder vergezellen. De scheiding moet thans plaats hebben.

In teedere moedertrouw grijpt Naomi Rut bij de hand. Ze herinnert Rut aan wat ze vóór het scheiden van Orpa gezegd heeft. Ze wijst Rut op het voorbeeld van haar zwagerin Orpa, die tot haar volk en haar goden, tot haar Moabitische volk en godsdienst, [12] is teruggekeerd, om daar een nieuw leven te zoeken. En ze zegt thans kalm, met allen ernst en met liefdevollen drang, dat Rut het voorbeeld van Orpa nu toch volgen moet.

Thans breekt Rut niet in tranen uit. Neen, ze staat kloek. En ze spreekt met gevoelige ziel, met innige teedere blikken maar waarin iets gloeit, met kalme vaste en toch vurige woorden, haar beminde schoonmoeder toe.

Nu Orpa vertrokken is, kan Rut beter spreken. Nu kan ze en moet ze tot haar moeder Naomi spreken, zooals ze het nog nimmer gedaan heeft. Heel haar hart ontsluit Rut nu voor Naomi; en in teederheid openbaart ze een kracht en een beslistheid, die Naomi nooit tevoren zóó in Rut gekend heeft. Rut zal nu aan Naomi ineens zeggen al wat leeft in haar ziel. In haar ziel is Rut beslist, volkomen besloten. Ook besloten, om haar moeder Naomi niet langer in twijfel te laten. Neen, Naomi zal niet beslissen voor Rut; Rut zal den last van moeder overnemen; Rut zal beslissen voor Naomi.

Het is een heilig oogenblik, als Rut zoo in haar vrouwenschoonheid, zoo zielvol, zoo teeder en zoo krachtig, haar zwaar beproefde schoonmoeder toespreekt.

Neen, lieve moeder! — zoo zegt Rut met nadruk, — dring er bij mij niet langer op aan, dat ik u verlaten zal. Ik kan niet; ik mag niet; ik wil en zal u niet verlaten; nu niet en nooit. Ik keer niet weer naar mijn volk, nu gij uit Moab scheidt. Ik ga met u. Ik blijf bij u. Ik blijf bij u altijd en overal, en hoe het u ook ga, tot aan uw dood toe. Ik ga met u naar uw volk. Dat volk zal mijn volk zijn; het is mijn volk, omdat het uw volk is. Ik keer niet terug naar de goden van Moab; uw God is mijn God, omdat Hij uw God is. Ik wil met u naar Israël; daar is mijn plaats, omdat uw plaats daar is. Ik wil niet meer tot Moab behoren; tot Israël wil ik behoren; tot Israël behoort ik, omdat gij tot Israël behoort. Heel mijn hart wil alleen naar Israël heen met u. De Heere, uw God, zal voor altoos mijn

God zijn, en mijn leven zal Israël toebehooren. Bij u blijf ik; bij u moet ik blijven; dat zegt mijn hart, en daar mag ik niet tegen-ingaan; daar ga ik niet tegen-in. Wat mijn lot en toekomst zal zijn, weet ik niet; ik behoef het niet te weten; dit weet ik, dat ik gaan **[13]** moet met u, en dat ik bij u moet blijven. Zoo wil de Heere het, en zoo wil ik het. Bij u blijf ik. Waar gij sterven zult, daar zal ook ik sterven; en bij uw graf zal mijn graf zijn. Meer weet ik niet. Maar zoo moet het; en zoo zal ik doen.

Zoo spreekt Rut tot Naomi. De aandoenlijk heerlijke woorden, waarin de Schrift het verhaalt, mogen hier nog eens uit Rut's mond worden weergegeven: "Val mij niet tegen! dat ik u zou verlaten om "van achter u weer te keeren! Want waar gij zult heengaan, zal ik "ook heengaan! En waar gij zult vernachten, zal ik vernachten! Uw "volk is mijn volk! En uw God mijn God! Waar gij zult sterven,

"zal ik sterven! En aldaar zal ik begraven worden!" En, haar

hand slaande om haar lieve moeder Naomi, zweert Rut met een duren eed bij den Heere, den God van Naomi, die nu ook voor altoos de God van Rut is: "alzo doe mij de Heere, en alzo doe "Hij daartoe, indien niet de dood alleen scheiding zal maken tusschen mij en tusschen u!"

Naomi is ontroerd. Zij weert de omhelzing van haar lieve dochter niet af, maar ze laat haar moede hoofd rusten aan den boezem van Rut.

Zeker, nu vloeien tranen; tranen bij kussen. Ze herhalen zich, als Naomi het hoofd weer opheft en de blikken van moeder en dochter elkaar toespreken. In die tranen licht en lacht dan echter een zonnestraal. Een zonnestraal, die nog een kus vraagt.

Neen, Naomi spreekt haar lieve Rut niet meer tegen. Al wil haar hart ook weer zeggen, dat zij dit offer niet mag aannemen, en dat Rut dit offer niet brengen mag. Rut heeft het offer gebracht. Rut heeft zich aan den Heere verbonden in haar eed. Naomi wil niet meer tegenspreken; ze mag niet. En als Naomi nu weer Rut's hand en arm neemt, dan is het om met Rut voort te gaan, voort te gaan naar Juda; en om nooit meer, nooit meer, van Rut te scheiden.

Wie niet een hooger "moeten" kent dan het "moeten", dat in de vordering van den natuurlijken gang der dingen tot ons komt, die kan de handeling van Rut niet verstaan, en voor die is de nuchtere wijsheid en plichtsbetrachting in den weg van Orpa.

Er bestaat echter een hooger moeten dan het moeten van onze natuur; dan het paren om een vrouw aan een man te verbinden, **[14]** een huis te hebben en kinderen te telen. Er bestaat een hooger moeten dan de toewijding aan onze maagschap; aan den kring onzer geboorte; aan de groep, die ons kweekte; aan ons land en aan ons volk.

Dit hooger moeten is het moeten van ons hart; van ons geweten; van den weg, dien de Heere met ons houdt, en waarin het Hem belijft banden te leggen, die niet kunnen en niet mogen breken. Het is het moeten der waarheid, der vreeze Gods; het moeten van Gods Woord, van Gods zaak, van Gods Naam. Het is het moeten, dat de Heere onafwijsbaar in ons legt en op ons legt. Het moeten der waarachtige liefde. Het moeten, dat ons leven vordert door de kennelijke beschikking van Gods hand en de overtuiging onzer ziel. Het is het moeten ook van leed en kruis.

Dit hooger moeten laat ons vaak door de leiding des Heeren niet zien, wat voor het natuurlijke moeten veel eerder duidelijk en eenvoudig is, namelijk hoe nu verder onze weg zal loopen; hoe ons lot zal verzekerd zijn; en hoe ons leven zal komen tot bloei en kracht en vrucht.

Dit hogere moeten laat ons ook veel minder toe, onzen eigen weg te kiezen, te maken, af te bakenen en te banen. Het vordert van ons overgave, gewillige blijde overgave, aan onze zielsovertuiging, aan onze roeping, aan de roeping van ons hart, aan den wil en in de hand des Heeren, blind in de uitkomst en willig in het gebod. Dit hogere moeten vordert vaak van ons voortgaan in een donker pad, in een weg, die geen weg schijnt, en waarvan we geen ander einde zien dan nacht, en dood, en graf.

Dit hogere moeten nu heeft gegolden voor Rut. Haar ziel was gebonden aan Naomi, met wier leven de Heere haar leven samengebonden had. Rut mocht, Rut kon haar moeder Naomi niet verlaten. Ze mocht, ze kon, ze wilde geen ander levensdoel dan de toewijding van haar leven aan Naomi de eenheid van haar leven met Naomi's leven. Ze mocht, ze kon geen zoeten beker voor zich begeeren, waar voor Naomi alleen bitterheid overbleef. God had Rut in haar hart aan Naomi verbonden met onverbreekelijke banden; daarom was er voor Rut geen andere weg, waarin ze mocht of wilde gaan, dan alleen de weg van Naomi.

[15] Dit gold allereerst Naomi als vrouw en moeder, als beroofde en door smart gebroken vrouw en moeder. Het gold Naomi als persoon, in haar hart en karakter en deugd. Maar het gold ook Naomi als Israëlitische. En het gold in Naomi ook Israël, Naomi's volk, waaraan Rut door haar huwelijk en ook in haar hart gebonden was geworden. En het gold den Heere, den God van Israël, dien Rut erkende als God, als haar God, onder wiens hand ze boog, en aan wiens beschikking ze haar leven overgaf.

Rut was vrouw, jonge bloeiende vrouw, wier hart en bloed uitgingen naar leven. En ze zag in den weg, waarin ze nu ging, gelijk haar woorden ons doen beluisteren, nacht en dood en graf voor Naomi en daarom ook voor zichzelf. Maar ze zag in dien weg Naomi, in wie de Heere aan Rut haar weg wees, den weg, waaruit haar hart niet wijken mocht. Waar Naomi zou gaan, daar moest Rut gaan; en daarom moest Rut vernachten, sterven en begraven worden, waar Naomi moest vernachten en sterven en begraven worden. En in dien weg zag Rut ook Naomi's volk en Naomi's God, Rut's eigen volk nu en haar God, omdat dit volk Naomi's volk en omdat deze God Naomi's God was.

Zoo gaf Rut zich over in den donkeren weg, waarin naar de overtuiging van haar hart het hogere moeten des Heeren haar leidde. Ze gaf zich over in geloof. Maar daarom ook in de blijdschap van de handeling van haar hart. Ze gaf zich over in de blijdschap van haar vrouwenhart, dat alleen blij kan zijn, als het zich niet verloochent maar geeft. Rut gaf zich blijde over, omdat ze niet maar gaf haar vleesch en haar bloed, haar bloei en haar schoonheid, haar deugd en haar toewijding, haar hand en haar kracht, haar hoop en haar toekomst, maar omdat ze dit alles gaf met haar hart. Omdat ze haar hart gaf.

Daarom gaf Rut zich ook geheel en zonder eenige terughouding.

Zoo heeft Rut zich gegeven aan Naomi. Zoo heeft ze zich gegeven in liefde, in eenvoud, in nederigheid, in gewilligheid, om alles voor Naomi te zijn. Zoo heeft Rut in Betlehem niet zichzelf gezocht, maar ze is uitgegaan om brood voor haar moeder, het eerlijk maar armelijk en moeizaam aren-lezen achter de maaiers op den akker niet versmadende. Zoo is Rut in Betlehem uitgekomen, **[16]** haars ondanks, in haar deugd, in haar schoonheid. Zoo heeft ze zich, om Naomi, naar het woord van haar moeder, en naar de Wet des Heeren, voor Boas, den lossen, neergelegd. Zoo heeft Rut zich gegeven aan Israël, aan den Heere, aan Boas. En zoo heeft de Heere haar gekroond met genade en eere, en haar tot een blijde vrouw en moeder gemaakt.

O, de liefde, de trouw, ze zijn bij uitnemendheid vrouwendeugden; de liefde, de trouw van het hart. Ze komen in schoonheid uit in de begenadigde, die zich wijdt aan den Heere, en die daarom in liefde, in trouw, in geloof haar hart wijdt. En ze komen in schoonen stralenkrans uit om het hoofd van Rut, de Moabitische, die wijdde haar hart aan Naomi, aan Israël, aan den Heere.

Zeker, Rut bracht een offer, een groot offer. Ze offerde zichzelf. Maar daarin juist was en bleef Rut zichzelf, getrouw aan haar hart.

Gezegend is zij den Heere!

En gezegend, wie, als zij, zich wijdt naar haar hart, en daarmee haar hart bewaart!

[17] NAOMI—MARA [Rut 1:19-22].

Is dit Naomi?

Maar zij zeide tot hen: noemt mij niet Naomi, noemt mij Mara; want de Almachtige heeft mij groote bitterheid aangedaan.

Rut 1:19-22.

Wat is het voor Naomi een verkwikking geweest, dat Rut met haar ging den weg naar den Jordaan, naar Juda, naar Betlehem. Rut was haar moeder op dien weg niet tot last; neen, zij ondersteunde haar; zij zorgde voor haar; zij sterkte haar door liefde. Rut was bezield voor haar nieuw levensdoel; zij zocht de verslagen moeder weer te doen opleven.

Geen lichte taak had Rut op dien weg. De gang was zoo zwaar voor Naomi. Bizar bij het naderen van Betlehem. O, hoe sprak hier alles tot Naomi van haar jeugd; van haar jonge leven als vrouw en als moeder; van haar vroeger geluk. De schoone blijde zonnige zomerdagen bij haar aankomst in Betlehem doen Naomi pijn, terwijl de akkers met het leven in het land en op de wegen juichen om den oogst.

Neen, Rut kon op moeder niet steunen. Maar daarvoor was Rut ook niet met Naomi gegaan. Rut had gekozen, bij Naomi te blijven, om voor en met moeder te leven ook in moeders leed.

Daarom droeg Rut stil moeders smart op den weg in Juda, en bij het komen in Betlehem.

Och! wat was dat een zware dag, die dag van Naomi's komen in Betlehem!

Zwaar was ook geweest de dag, toen Naomi met man en zonen Betlehem verlaten had, om brood te gaan zoeken in Moab. Zwaar **[18]** was die dag, ook omdat Naomi met haar man in armoede moest heentrekken uit de plaats, waar ze in welvaart hadden geleefd. En Naomi heeft toen wel gedacht, dat ze nooit zwaarder dag beleven kon.

Maar thans?

Toen ook zijn de menschen, zelf door den hongersnood in velerlei leed, bij Naomi's vertrek gekomen uit hun huizen. Ze hebben Naomi in smart de handen gedrukt, haar, die ze zoo bloeiend gelukkig gekend hadden. En hoofdschuddend hebben ze haar nagestaard over den weg.

Maar thans?

Toen toog Naomi weg met haar man, en met haar kinderen, haar zonen. Bij al haar leed toch nog een rijke vrouw, een rijke moeder! Maar ze heeft dat toen niet verstaan zooals nu. En ook Betlehem heeft dat niet zoo verstaan.

Thans wijzen de lieden op den weg naar haar, de gebroken weduwe, leunende op den arm der Moabitische. Ja, ze herkennen haar, al gelooven ze hun oogen niet. Ze vragen elkaar, eerst fluisterend, dan luider: "Is dit niet Naomi?" Ze zien het, dat Naomi in Betlehem wederkeert zonder man, zonder zonen, weduwe, kinderloos, arm en eenzaam nu, steunend alleen op een vreemde vrouw, een Moabitische.

Het gerucht omgeeft Naomi bij haar voortschrijden. En het gaat voor haar uit. Het vervult Betlehem. Naomi gevoelt het. Zij ziet het. Zij hoort het. Alle menschen komen uit hun huizen. Ze staren haar aan. Ze schudden hun hoofden. Sommigen komen op haar toe, en reiken haar deelnemend de hand. Maar velen houden zich op een afstand, met gebaar van verslagenheid. En heel Betlehem herhaalt de vraag der meewarigheid: "Is dit Naomi?"

Naomi hoort dat herhalen van haar naam. Nooit sprak die naam haar toe zooals nu. Die

naam, haar naam, raakt nu de wonden van haar hart pijnigend aan, en doet die wonden bloeden. "Naomi", ja, dat was haar naam. "Mijn lieflijke", "mijn schoone", "mijn beminnelijke", — zoo was de beteekenis van den naam "Naomi". Maar nooit verstond Naomi dien naam zooals thans. Die naam sprak van haar jeugd; van haar schoonheid; van haar bloei; van de ^[19] liefde, die haar deel was; van de harten, die voor haar klopten; van haar geluk en haar rijkdom. En die naam klonk daarom thans als een bespotting in haar ooren, een pijniging.

Toen heeft Naomi in de bitterheid van haar leed tot de lieden van Betlehem gesproken: "Noemt mij niet "Naomi", maar noemt mij "Mara" (d.i. "bitterheid", "de bittere"), want de Almachtige heeft mij groote bitterheid aangedaan; vol toog ik weg, maar ledig heeft mij de Heere doen wederkeeren. Waarom zoudt gij mij "Naomi" noemen, daar de Heere tegen mij getuigt, en de Almachtige mij kwaad aangedaan heeft?"

Wat kan een getal van jaren een verandering brengen! 't Heugde in Betlehem ieder nog zoo, wie vroeger Naomi was, de veelgeprezene, de veelgeliefde, de veelbenijde ook. Thans was zij de veelbeklaagde.

Toen Naomi Betlehem verliet, klaagde zij en werd ze beklaagd. Thans sprong het haarzelf en ieder in het oog, hoe rijk ze toen toch was vergeleken bij nu.

O, er zijn in het menschenleven dagen van hooge hoogte, van weelde, van blij juichend geluk. Schoone zonnedagen. Ze mogen genoten worden in Gods gunst en tot zijn lof. "Maar, men vergete het niet, ze gaan voorbij. Ze kunnen spoedig voorbijgaan. Ze kunnen gevolgd worden door droevige, donkere, zwarte smartdagen. De bloem valt af, het bloeiende veld verdort. We zien het en we hooren het om ons heen eiken dag. Het gerucht vult de straten. En ook voor ons kan de dag komen, en komt de dag, dat dit gerucht zich op ons richt met den uitroep: "Is dit Naomi!"

Soms gaat de klacht echter te vroeg uit. Zeker, het is hard, wanneer onze welvaart vermindert, en we komen in kommer en in armoede. Toch kan dan nog een bloeiende gezondheid ons deel zijn. Toch kan de Heere ons dan nog gelaten hebben de harten onzer dierbaren. Toch kan dan menige rijke levensschat van kracht en geest en levenslust ons zijn overgebleven. Zien we ze toch niet voorbij, die weldaden des Heeren, ook al drukt ons kruis zwaar, en al is ons pad donker. Er kunnen nog andere dagen komen, en er komen nog andere dagen, waarin we zullen uitroepen: "toen, toen was mijn leven nog vol en rijk!" ^[20] Zoo zullen we dan met lof aan God dankbaar elke weldaad genieten, die Hij ons nog laat.

En we zullen bedenken, dat de Heere in den gang der dagen ons lot ook anders, ook ten goede wenden kan. Wel wordt een oud mensch niet meer jong. De dooden keeren ook in dit leven niet tot ons weer. Elke wond laat ook een litteken, vooral aan het hart. Als het leven nachtelijk over ons daalt, kunnen we vaak niet gelooven, dat er nog één zonnige morgen volgen kan. Toch is het de hand des Heeren, die verandert naar zijn wil. En die ook voor de bangst verslagen ziel nog weer den zoeten beker der weelde kan vullen.

Kan het niet?

Maar er zijn ook voor Naomi-Mara in Betlehem nog weer dagen gekomen, waarin blijde glimlach van het gelaat der Betlehemieten geglansd heeft, terwijl ze, nu knikkend van voldoening, elkaar toeriepen: "Is dit Naomi?"

Zoo kan de Heere ook na droeven druk het leven vernieuwen. En Hij doet het menigmaal. Hij doet het gedurig. En Hij zal het doen.

Maar behalve dit.

Betlehem heeft bij Naomi's terugkeeren niet alles gezien en verstaan. En ook Naomi heeft niet recht gesproken van den Heere.

Daar zou deze zelfde stad spoedig van gewagen. En Naomi's mond heeft daar stellig ook spoedig van gesproken.

Het was zwaar voor Rut, dit inkomen in Betlehem! Op haar werden de blikken der Betlehemieten alleen gevestigd als op de vreemde, die het eigen bloed van Naomi verving, en die het levende teeken was van Naomi's onherstelbaar verlies. Neen, Rut was in de oogen der lieden van Betlehem niet een bezitting, niet een schat voor Naomi, niet een zegen van den Heere, maar eer een blijvende schaduw op Naomi's zonloos pad, een levend getuige van Naom's ondergang.

En ook Naomi heeft bij haar roepen "noemt mij Mara", niet op Rut als haar troost, als haar lieve trouwe dochter geweest; ja Naomi heeft zelfs niet aan Rut gedacht bij haar klagen, dat ze ledig is weergekeerd.

[21] Zóó is Rut met Naomi in Betlehem gekomen. Zoo heeft Rut in Betlehem aan Naomi's zijde gestaan. En zoo is Rut door Betlehem ontvangen.

Rut heeft ook dit gedragen. Haar keuze werd wel beproefd. Maar haar keuze heeft haar niet berouwd. Neen, Rut kon niet verwachten, dat Betlehem haar met liefde ontvangen zou, — al had zij mogen hopen, dat Naomi bij de bitterheid toch ook iets van de zoetheid zou proeven, die in de liefde van Rut haar troostte. Maar Rut's liefde bleef dezelfde. Haar hart leed slechts deernis om Naomi. In Betlehem moest en zou Rut zijn en leven, en zich vrij onder de lieden bewegen. Ja, dit volk was haar volk. Om Naomi. Om den Heere.

Ook door ons mag Rut bij Naomi's weerkeeren in Betlehem niet voorbijgezien worden.

Ach, ze wisten het niet, de lieden van Betlehem, wie die Moabitische vrouw was, op wie Naomi leunde; en welk een schat in Rut aan Betlehem en aan Israël door Naomi werd toegebracht. Ze konden het niet weten. Naomi wist het zelf niet, al wist ze er wel iets van. En Rut zelf wist het allerminst. Maar de Heere wist het. En Hij zou het eenmaal doen treden in het licht. Neen, niet ledig keerde Naomi in Betlehem weer. Eer was haar gang naar Moab en haar terugkeer in Betlehem in Gods hand het middel, om haar gebroken leven ten rijken zegen te doen zijn voor de zaak en voor den Naam des Heeren; en om Naomi's naam in haar volk onsterfelijk te maken.

Zoo wordt ook door ons vaak meer gezegd dan we verstaan. Den rijkdom, dien de Heere ons in diepe wegen schenkt, zien we vaak niet. Zagen we dien, — hoe anders zouden we spreken!

Opene de Heere onze oogen er voor, — en onze lippen!

[22] AREN-LEZEN [Rut 2:1-3].

En Rut, de Moabitische, zeide tot Naomi: laat mij toch in het veld gaan, en van de aren oplezen, achter dien, in wiens oogen ik genade zal vinden.

En zij zeide tot haar: ga heen mijn dochter!

Rut 2:1-3.

Naomi heeft te Betlehem voor zich en Rut een nederige woning gevonden. Hiermee was echter het moeilijke vraagstuk van het dagelijksch brood voor moeder en dochter geenszins opgelost. Het deed zich nu eerst voor heden en toekomst ernstig gelden. Naomi moge nog niet alles verteerd hebben, wat zij en Rut uit Moab hebben meegebracht als opbrengst van hun goed, veel zal dit wel niet geweest zijn, en ook te Betlehem hebben de beide weduwen zich toch het een en ander moeten aanschaffen. In ieder geval blijkt, dat zij moeten uitzien naar een middel tot levensonderhoud.

Als de Schrift dit gaat verhalen, zet zij voorop, dat in Betlehem vermogende bloedverwanten van Naomi's overleden man wonen. Ze noemt daarbij met name Boas, een vermogend man, een man, die in Betlehem zeer gezien en geëerd is, en die in het verhaal, dat volgt, blijkt een man te zijn van edele inborst en die den Heere vreest. Voorts komt in het verdere verhaal uit, hoe Naomi zich zeer wel bewust is van den zedelijken plicht, dien de Wet des Heeren aan de bloedverwanten oplegt, om het erfgoed van Elimelech ten behoeve van Naomi te lossen; en dat deze verplichting zich ook kon uitstrekken tot Rut als de weduwe van Elimelech's zoon Machlon, ja zelfs aanspraken zou kunnen geven op een huwelijk voor Rut.

Uit dat verhaal blijkt echter ook, dat niemand in Israëel tot zoodanige lossing met geweld gedwongen wordt; de lossen moet **[23]** vrijwillig handelen. Blijkbaar wil Naomi het ook niet anders, al wekt zij later, als haar de hoop op een gelukkige lossing geboren is, Rut op tot de handeling die deze hoop tot vervulling brengen kan.

Houden we dit alles in het oog, dan spreekt de vermelding van Boas, Elimelech's vermogende bloedverwant, vóór de mededeeling van de overlegging tusschen Rut en Naomi om leeftocht te zoeken, ons bijzonder toe. Bij die overlegging toch zegt Naomi tot Rut over dien bloedverwant geen woord; en het blijkt weldra, dat Rut van dien Boas niets weet, veel minder iets weet van een mogelijk huwelijk met hem of met een anderen lossen. Dit is een schoone bijzonderheid in het verhaal, dat de Schrift ons geeft. Naomi heeft niet met en door Rut, en ook niet voor Rut, in eigenwillig overleg stoffelijk voordeel gezocht, al wist ze, dat de mogelijkheid hiervoor niet was uitgesloten. Zij heeft niet aan Rut iets opgedrongen. Wel heeft zij, waar het pas gaf, in dankbare liefde over Rut gesproken, zoodat, gelijk nader blijkt, in Betlehem verhaald wordt van de liefde en trouw van Rut tegenover haar schoonmoeder, en van Rut's besliste keuze, om met Naomi voor altoos tot Israëel te behooren. Maar op Rut als vrouw, en op de zedelijke rechten van Rut als weduwe van Machlon, heeft Naomi niemands aandacht gevestigd. Zij heeft het blijkbaar aan den Heere willen overlaten, de oogen in Betlehem te openen voor de beteekenis, de waarde en het recht van Rut. En ze heeft Rut zelf als vrouw geëerbiedigd; ze heeft geëerbiedigd het hart van Rut; en ze heeft ook de beschikking over het hart en het leven van Rut gelaten in de handen des Heeren.

Met de hand des Heeren hebben we dan ook in de volgende gebeurtenissen kennelijk te doen. Zijn hand heeft Rut, zonder dat deze het wist of vermoedde, geleid naar den akker van Boas. Daar heeft Rut slechts spijze gezocht voor haar moeder. Maar daar heeft de Heere zelf het oog van Boas op haar gevestigd, haar tot hem geleid, de harten van Boas en Rut voor elkaar ontsloten, en zoo zelf zijn zegen over Rut gebracht, in den weg door Hem verordend, den zegen niet slechts van een uitwendigen huwelijksband, maar den

zegen van blij geluk naar het hart van Rut. Als de Heere dien weg kennelijk ontsluit, ook in de harten van Boas en van Rut, dan vervult Naomi haar moederlijken plicht, om met Rut daarvan te [24] spreken, en Rut op haar plicht naar den wil des Heeren te wijzen. Maar voordat de hand des Heeren kennelijk was, heeft Naomi zich van alle handelingen, die over Rut's hart en leven beslissen konden, onthouden.

Hoe edel hoog staat ook hierin de geschiedenis van Rut! Hoe hoog staat deze handeling van Naomi! En hoe hoog staat ook hierin Rut! Eenmaal, op den weg uit Moab, heeft Naomi zich verplicht gevoeld tot Rut en Orpa over de natuurlijke verplichting tot het huwelijk te spreken; zij heeft hun toen een man toegewenscht. Toen echter hebben ook de hoge keuze en de hoge stand en de hoge waarde van Rut's hart zich geopenbaard. Sinds heeft Naomi dit hart geëerbiedigd, en niet meer van een man gesproken, totdat het hart van Rut zelf sprak, en de hand des Heeren zich kennelijk op dit hart gelegd had.

Hoevelen, ook vrouwen, ook moeders, mogen hier van Naomi leeren! Nooit, ook niet in moeite en kommer, mag het hart van een kind, van een dochter, de prijs zijn, waarvoor uitkomst gekocht wordt. Godsvrucht en karakter en eergevoel moeten terughouden van elke handeling, om huwelijken te maken. De beschikking des Heeren, maar ook het hart der vrouw, moet altoos op edele wijze worden geëerbiedigd in houding en woord, maar ook in de overlegging der ziel.

En hoevelen kunnen hier leeren van Rut! Rut heeft eenmaal haar hart, haar karakter, haar vrouweneer getoond. Zijzelf heeft daarmee ook, zonder eenig opzet, de eerbiediging van haar hart gewaarborgd. Zoo is Rut, en zoo blijft zij in haar verdere historie. En hoezeer dan zelf een arme weduwe, en een vreemde, een Moabitische in Israël, wordt Rut door elk met eerbied bejegend, en wordt haar door Gods hand, de eere toegebracht, die haar toekomst, de volle waardeprijs van haar hart.

Zeker, velen ervaren grover bejegening dan Rut, maar velen ook hebben zichzelf grover bejegend en bij anderen den eerbied voor haar hart weggenomen, waar zijzelf den eerbied voor haar hart misten.

Heeft zoo Naomi er van afgezien om door Rut als jonge vrouw brood en uitkomst te zoeken, zij heeft ook niet om brood gebedeld [25] bij vermogende bloedverwanten. Neen, Naomi en Rut hebben den weg betreden, dien de Wet des Heeren voor hun levensonderhoud overliet.

Die Wet des Heeren gaf ook rechten aan den arme, aan de weduwe en wees, en aan vreemdelingen; de wet in Israël gaf hun ook het recht, om in den oogst op den akker de aren op te lezen, die aan de vingers der garvenbindsters ontglipt waren. Wat de hand zoo opzamelde, dat was het rechtmatig deel der armen, hun brood van den Heere.

Dit recht naar de Wet des Heeren heeft Naomi voor Rut niet verborgen. Rut heeft daarop begeerd, zóó voor haar moeder brood te zoeken. Naomi heeft toegestemd. En Rut is uitgegaan naar den akker, om aren te lezen, waar de gerst geogst werd.

Dit aren-lezen in de zon was een moeizaam werk. Voor elke aar moest gebukt worden; elke aar moest met de vingers uit de harde stoppels worden opgeraapt, terwijl de andere hand het kleed ophield, waarin de opgezamelde aren werden megedragen. De opbrengst van zulk aren-lezen op den afgemaaiden akker was natuurlijk slechts schamel in verhouding tot den vermoeienden arbeid. Die opbrengst was ook het deel van den arme; en de Wet des Heeren deed dit deel ook aan den arme slechts door inspannenden arbeid teekomen.

Hoe moeizaam echter ook die arbeid was, en hoe sober het deel kon zijn, dat door dien arbeid tot levensonderhoud moest strekken, toch was die arbeid een eerlijke arbeid, een arbeid naar de Wet des Heeren; en het sober levensonderhoud, dat zoo gewonnen werd, was het deel, dat de arme van den Heere ontving.

Het bezwaar werd bij het aren-lezen nog grooter, doordat niemand in dit werk het geheele stoppelveld voor zich kon nemen; op denzelfden akker konden velen tegelijk

aren-lezen. Niet allen waren daarbij even beleefd en onbaatzuchtig. Niet overal waren de mannen, die het graan sneden, en de vrouwen en meisjes, die de garven bonden, even welwillend tegenover hen, die vaak als raven op het veld neerstreken. En niet altoos was daarom de bejegening gepast tegenover hen, die aren kwamen lezen. Ook niet wanneer die aren gelezen werden door een vrouw, een jonge vrouw, maar een ^[26] arme jonge vrouw, tegenover wie sommigen geoorloofd achten, wat ze tegenover een welgestelde niet zullen bestaan.

Toch heeft, ondanks dit alles, Rut niet geschroomd voor haar moeder aren te gaan lezen; zij, die toch in Betlehem steeds als de vreemde, de Moabitische, genoemd werd. Rut heeft hierin haar liefde en trouw aan haar moeder bewezen. Hierin zijn uitgekomen de deugden van Rut; ook haar eenvoud, haar nederigheid, en haar bewust zelfstandig vrouwelijk karakter, dat het eerlijk werk van armen niet schroomde, ook niet voor het oog van iedereen. Rut heeft dit werk gedaan met groote vlijt, zonder aan veel rusten of aan een korten werkdag te denken. En ze heeft het gedaan met een bescheidenheid en een vrouwelijke waardigheid, die op den akker, zonder haar bedoelen, haar eere deed uitgaan, en haar zelfs door den vermogenden eigenaar met den meesten eerbied bejegenen deed.

En in den weg van dit aren-lezen heeft de Heere Rut niet slechts doen vinden brood voor haar moeder, maar Hij heeft haar daarbij geleid op den akker van Boas, zonder dat Rut daarvan iets wist. De Heere heeft zoo, naar zijn Verkiezing het hart van Boas voor Rut, en het hart van Rut voor Boas ontsloten. Zoo heeft Hij Rut doen vinden haar levensgeluk. En zoo heeft Hij zijn Raad ten goede van Israël en van alle geslachten der aarde uitgevoerd.

Gezegend zijn de oprechten van wandel, die in de Wet des Heeren gaan! Ook in wegen van druk en kommer. Ook in het zoeken naar het brood, dat levensonderhoud biedt.

Waar dit brood in de vreeze des Heeren gezocht wordt, daar kan de Heere een weg geven, waarin het te vinden is. Die weg is niet altoos een gemakkelijke; het is vaak een moeilijke weg. Die weg kan veel bezwaren bieden, niet het minst voor wie prijs stelt op zijn eer, en fijn is van gevoel, van deugd en van karakter. En vooral ook voor een vrouw, voor een jonge schoone vrouw. Het brood, dat in dien weg ons toekomt, kan ook zeer sober zijn. Toch strekt eerlijke arbeid, hoe nederig die zij, en hoezeer het arbeid der armen zij, nooit tot schande. Integendeel, wie zoo zijn weg, zijn arbeid en zijn brood met eere zoekt, die zal door allen, die eere kennen, geëerd worden. Wie zelf persoonlijkheid en karakter heeft, wie zelf heeft een hart, ^[27] en wie zelf in eigen weg en roeping met eere zoekt te handelen, die zal voor elke persoonlijkheid, afgezien van den nederigen arbeid, eerbied hebben, en met hart en mond en daad zijn hulde betoonen aan wie nederig en bescheiden vrijmoedig zijn brood zoekt in nederigen arbeid, in den arbeid der armen.

Die eerbied, die hulde, worde ook, en niet het minst, bewezen aan de vrouw, die nederig arbeidt voor haar brood; aan de vrouw, die hierin deelt de deugd en de eere van Rut!

Deze eerbiediging voor den arme, voor de vrouw, in nederigen arbeid, in den arbeid der armen, moet door eiken man en door elke vrouw met hart en karakter gevorderd en bevorderd worden in de publieke zeden en in het publieke oordeel. Alle hooghartig verachten van wie in nederigen weg zich bukt en arbeidt om brood, is dwaas. Daarom moet een volk, dat zichzelf respecteert, in zijn zeden eerbiedigen ieder, die in het levensgedrang zijn brood moet zoeken, en daarbij niet het minst ontzien en waarborgen de eere der vrouw.

Maar behalve het volk in zijn zeden heeft ook de Overheid in haar wetgeving een taak met betrekking tot het brood der armen. Kieschheid spreke liever niet van "armenwet"; maar de Heere, die aan Israël als Koning zijn Wet oplegde, gaf door zijn wet ook een recht der armen, een recht op brood door arbeid. Hij, die aan de aarde haar gewas geeft en aan Israël zijn land schonk, gaf dat land en geeft dat gewas ook voor den arme. Hij wil dat ook de arme zijn deel hebbe van het levensbrood. Daarom wees Hij dit deel mede

door zijn Wet aan en waarborgde Hij het door de wet.

Men zegge niet, dat de wetten in Israël geen "Staatswetten" waren, en dat ze daarom voor onze Overheid en wetgeving niets te zeggen hebben. Wie dit zegt, loochent, dat de Heere was Israëls Koning, en dat Hij naleving van zijn wetten in Israël vorderde. Daarom zijn ons die wetten ook openbaring Gods, Overheden en volken ten voorbeeld, om van Gods wege door regeering en wetgeving, naar de vormen, die op tijden en toestanden passen, ook voor den waarlijk arme aan te wijzen en te waarborgen wegen en middelen, waarin met eere kan worden gevonden een, zij het ook schamel, deel van het brood, dat God in zijn gunst voor zijn menschenkinderen geeft.

[28] STEMMING OP DEN AKKER [Rut 2:4].

En ziet, Boas kwam van Betlehem, en zeide tot de maaiers: de Heere zij met u! En zij zeiden tot hem: de Heere zegene u!

Rut 2:4.

Rut is uitgegaan, om voor haar schoonmoeder aren te lezen op de akkers te Betlehem, waar de maaiers met hun arbeid bezig zijn. Zoo komt zij op één der akkers van Boas, zonder dat zij van den eigenaar weet. Hier vangt zij met aren-lezen aan.

't Is schoon op Betlehem's glooiende akkers in deze zomerdagen, in deze oogstdagen; schoon ook van leven en bedrijvigheid. Onder den blauwen zonnigen hemel staat, zacht golvend door het wind-zuchtje, de rijpe gerst. In staag voortgaan met langzamen zijdelingschen tred, grijpen de maaiers de halmen telkens in hun linker-armvang bijeen, slaan met de rechterhand hun sikkels in den voet der halmen, en ruischend buigt het gele gewas, glijdend naar den grauwen bodem, om zijn aren neer te leggen op de halmen, die even vroeger gevallen zijn. Verder rechts in de maailijn bukt de garvenbindster. Zij grijpt de gevallen halmengroepen weer een na een op, vat de halmen samen, bindt ze met een paar halmen tot een garf, en zet de garven tegen elkaar in evenwicht bijeen. Op den achtergrond zwerven dan de geringe vrouwen of meisjes, ook jongens of mannen soms, die de ontglipte aren oplezen, zonder aan de garven te raken.

Met het stijgen der zon mogen maaiers en bindsters, zoo goed als de menschen, die de aren oplezen, van tijd tot tijd even den rug rechtbuigen en zich het zweet wisschen van het gelaat, toch gaat het werk gestadig voort.

[29] Er is stemming op dezen akker; niet slechts door het hemelschoon, door de warme zucht van de opstaande gerst, door de zachte kleur en weelde van het rijpe vallende gewas, en door het blij weer opstaan van de garven, maar ook door het regelmatige bedrijvige opgewekte werken van mannen en vrouwen. En stemming is er ook in de menschen zelf.

In den voormiddag reeds komt ook de eigenaar Boas, op het deel zijner akkers, waar Rut met toestemming van den opzichter voor haar deel aren-leest. Boas weet van haar hier-zijn niet; hij kent haar nog niet, al heeft hij wel van haar gehoord; en de ontmoeting van Boas en Rut houdt ons dan ook nog niet bijzonder bezig, zoo min als de gedachte aan zulk een ontmoeting Rut nog bezighoudt. Wij letten thans op de stemming op dit maaiveld bij Betlehem.

Dan moet ons treffen de begroeting tusschen Boas en zijn maaiers, terwijl hij langs hen gaat of stilstaat bij hun werk. "De Heere zij met u!" zoo is zijn eerste woord tot hen. "De Heere zegene u!" dit is hun wedergroet. Zoo komt Boas tot ieder zijner mannen, en zoo gaat hij van hen verder. Zoo let hij ook op de meisjes, die de garven binden.

Maar ook de menschen, die aren-lezen ontgaan Boas niet. Hij geeft er acht op, wie ze zijn. Eén der vrouwen, die aren-lezen, is voor hem een vreemde. Zij trekt reeds daardoor bijzonder zijn opmerkzaamheid, maar hij laat haar daarvan niet blijken; hij vraagt haar niets, en laat haar bezig.

Dan wendt Boas zich tot den man, die opzicht over zijn maaiers heeft en voor den goeden gang der zaken op dit deel van Boas' akkers verantwoordelijk is. Hem vraagt hij ook naar die vreemde. Boas verneemt nu, wie zij is; hoe zij behoorlijk den opzichter vrijheid vroeg, om op dezen akker aren te lezen; en hoe zij stil en bescheiden van den vroegen morgen af zonder rusten voortgaat.

Dan geeft Boas orders, dat niemand haar hinderen mag. En Boas gaat nu zelf tot Rut; hij spreekt haar bemoedigend toe; hij dringt er bij haar op aan, dat zij op zijn akkers blijven

zal; hij verzekert haar, dat niemand haar zal bemoeilijken, en hij zegt haar, dat zij haar dorst kan lesschen bij de vaten, die voor de maaiers zijn bijeengezet; zijn jongens zullen dan voor haar scheppen.

[30] Als Rut in ootmoed voor Boas bukt en hem dankt, spreekt hij haar verder beleefd en godvruchtig toe. Dit beluisteren wij thans nog niet.

Eindelijk werpen de maaiers hun sikkels neer, en de bindsters houden op. 't Is etenstijd op den akker. Het werkvolk komt bijeen, om brood te nuttigen. Voor een verfrissing is daarbij gezorgd; een lichte azijn van wijn, met water gemengd, wordt den lieden gereikt, om hun brood daarin te doopen. Dan gaat Boas zelf Rut noodigen, om ook te rusten en aan den maaltijd van zijn menschen deel te nemen. Zij geeft gehoor. En ze moet ook na het brood haar deel hebben van het geroost koren, dat uitgedeeld wordt, een overvloedig deel.

Na den maaltijd en de rust is elk weer verkwikt zijns weegs gegaan; de arbeid is hervat; en ook Rut leest weer aren. Toen gaf Boas, eer hij dezen akker verliet, aan al zijn volk orders, om Rut vrijheid te geven, ook tusschen de garven op te lezen; en om, waar Rut bezig was, ongemerkt wat van de aren te laten vallen, opdat die jonge vrouw zoo, zonder voor opzettelijke weldaden te moeten danken, spoediger een vol kled kon uitschudden op de plek haar aangewezen; dan kon zij een goeden dag hebben.

Den vertrouwelijken wenk van hun heer hebben de maaiers en garvenbindsters van Boas begrepen, en ze hebben er naar gehandeld.

Ja, het was een schoone dag in Betlehem, en er was stemming op dezen akker van Boas.

Het was in de dagen der richters in Israël. Het Israëlitische leven was toen verre van volmaakt. Toch waren er toen ook goede dagen. En het tafereel, dat de Schrift ons geeft van het leven op den akker van Boas, doet een stemming voor ons uitkomen, die bekoort door schoonheid van vrede en goedheid, van goed leven en samenleven.

Als de halmen van den wortel geslagen zijn, dan vallen ze en moeten bijeengebonden worden, maar als ze, elk met eigen wortel, in één bodem leven, toonen ze ons de heerlijkheid der eenheid, zooals de Heere God die gewrocht heeft.

[31] Zóó is er stemming, samenstemming op den akker van Boas; stemming van leven, van vrede, van gemeenschap.

Hier zijn maar niet werkgevers en werknemers, die door geen anderen band zijn gebonden dan dien van loonovereenkomst; neen, hier is eenheid van leven, hier is levensgemeenschap.

Boas komt op zijn akker uit als een man die den Heere vreest.

Dit wil voor hem niet maar zeggen, dat hij op de tijden daarvoor gesteld zijn godsdienst houdt, en dien godsdienst voorts thuis laat, wanneer hij op zijn akkers en bij zijn menschen komt. En het wil bij hem ook niet slechts zeggen, dat hij op den akker ook wel Gods Naam noemt. Zeker, dit ook. Dit allereerst. Maar dan noemt Boas den Naam des Heeren allereerst, om zijn menschen de gemeenschap, den vrede en den zegen des Heeren toe te wenschen, waarvan hij met hen en zij met hem afhankelijk zijn, en waardoor alleen, ook in den arbeid, het goede genoten kan worden. De menschen van Boas erkennen zijn oprechtheid hierin; en ze wenschen hem, hun heer, wederkeerig den zegen des Heeren toe. Hier is de bodem, waarin eigenaar en maaiers op dezen akker samen wortelen, en waarin ze één zijn; waarin ze samen leven.

Neen, die vreeze des Heeren is bij Boas en op zijn akker niet maar een woord. Zij is zelf leven. Zij is stemming des harten. En zij komt in doen en laten uit.

Wij wijzen hierbij niet slechts op de wijze, waarop de dorst der werklieden van Boas gedurende hun arbeid gelescht werd; op den rusttijd; op spijs en lavenis; op de bemoeiing daarmee van Boas zelf; en zoo meer. Maar we wijzen er vooral op, hoe Boas,

na op Rut opmerkzaam te zijn geworden, handelt.

Rut is slechts een geringe vrouw, die aren-leest. Zij is voor Boas een vreemde. Boas wil weten, wie zij is, maar hij verplicht haar niet, dit te zeggen. Hij spreekt hierover met zijn opzichter. Dan gaat hij tot Rut en spreekt haar vriendelijk beleefd toe, en prijst haar in de vreeze des Heeren. Maar hij zorgt ook voor haar, niet met grove gulheid, maar bescheiden en hoffelijk. Hij wijst haar den weg, als zij dorst heeft. Hij zorgt voor haar rust en voor haar middagmaal. En hij zorgt, dat ze met een rijke opbrengst voor haar moeder thuis komt. Maar dit alles doet Boas, zonder zich ook maar eenigszins ^[32] aan Rut op te dringen. En hij mengt er zijn volk in. Hij heeft zijn stemming voor hen niet te verbergen. Hij vraagt hun medewerking. Hij doet het met hen samen.

Nog op iets anders wijzen we daarbij. Indien Boas met betrekking tot Rut bijzondere overleggingen gehad had, zoo zou hij die voor zich hebben gehouden, haar niet gebracht hebben in het gezelschap zijner maaiers, en hoogstens zijn opzichters orders aangaande haar hebben gegeven. Rut is hem, na de inlichtingen van zijn opzichter, dus slechts de vreemde jonge vrouw, die met haar schoonmoeder Naomi uit Moab kwam en nu voor haar moeder aren-leest. Maar Naomi is door haar man van Boas' maagschap. Boas weet dit zeer wel. Nu vloog hem evenwel niet het bloed naar het hoofd, toen hij vernam, dat Naomi's schoondochter daar op zijn akker aren-leest. Hij ziet hierin geenerlei zich-opdringen van een verarmde bloedverwant. Hij schaamt zich niet, dat familie van hem daar aren-leest. Hij laat Rut niet met grove of fijne woorden weggagen of verwijderen. Hij geeft haar niet een grof geschenk, op voorwaarde, dat zij zich niet meer zal vertoonen. Neen, maar hij laat haar stil doen, waartoe haar het hart dringt. Hij bemoedigt haar en prijst haar. Hij zorgt voor haar *met* bijzondere voorkomendheid en beleefdheid. Hij maakt het haar gemakkelijk. En hij doet dit tegenover zijn menschen open en rond, zoodat ieder van hen gaarne daarin meewerkt.

Hoe komt dan niet in dit alles de waarheid uit van de vreeze des Heeren, waarvan Boas' woord getuigt. En hoe wordt hierdoor de schoone stemming verklaard op den akker van Boas.

Gods Woord maakt ons in onzen tijd ook door dit verhaal van Boas' oogstveld zoo beschaamd.

Wij merken daarbij op, dat de gewilligheid en geschiktheid van Boas' menschen wel uitkomt in dit tafereel, evenals de bescheidenheid van Rut, — maar de Schrift spreekt daarvan toch niet opzettelijk. Zij verhaalt van Boas, van Boas allereerst. Zij laat Boas' stemming en Boas' handeling uitkomen. Die stemming, die handeling, die vreeze des Heeren in Boas, is in den grond het geheim van heel de schoonheid op zijn akker.

^[33] Hebben christen-patroons zich aaneengesloten en hun Vereeniging naar Boas genoemd, zoo hebben ze dit ongetwijfeld verstaan. Voor hen allereerst heeft het Woord Gods hier een prediking; voor hun menschen, die met hen arbeiden, eerst daarna.

De vreeze des Heeren is alleen de ware grondslag voor goede arbeids- en levensverhoudingen. Die vreeze des Heeren werkt in heeren en bezitters de rechte stemming, de rechte handeling, edel, zegenend, en stemmend. Zulk een stemming raakt de harten der ondergeschikten, en heft hen op in gemeenschap. Zeker, het zullen op Boas' akker ook niet allen vrome menschen geweest zijn, maar een menschelijke stemming moet daar toch in hen allen rijzen. Zoo werkt het, als op de akkers van Boas, aangenaam. Zoo wordt de arbeid door gemeenschap verzoet. Zoo is de arbeid leven, menschelijk leven en samenleven. En zoo worden ook de wonden der armoede verzacht, en het kruis in druk verlicht.

En waar de vreeze des Heeren dan ook in de ondergeschikten en afhankelijken woont, daar vloeken zij den bezitter en heer niet, daar benijden ze niet elkaar, maar daar zegenen ze hem en elkander.

[34] BOAS EN RUT [Rut 2:5-13].

Toen viel zij op haar aangezicht, en boog zich ter aarde, en zij zeide tot hem: Waarom heb ik genade gevonden in uw oogen, dat gij mij kent, daar ik een vreemde ben?

En Boas antwoordde en zeide tot haar: Het is mij wel aangezegd, alles, wat gij bij uw schoonmoeder gedaan hebt na den dood uws mans, en hebt uw vader en uw moeder en het land uwer geboorte verlaten, en zijt heengegaan tot een volk, dat gij van te voren niet kentet. De Heere vergelde u uw daad! en uw loon zij volkomen van den Heere, den God Israëls, onder wiens vleugelen gij gekomen zijt, om toevlucht te nemen.

En zij zeide: Laat mij genade vinden in uw oogen, mijn heer! dewijl gij mij getroost hebt, en dewijl gij naar het hart uwer dienstmaagd gesproken hebt, hoewel ik niet ben, gelijk één uwer dienstmaagden.

Rut 2:5-13.

We wijden thans bijzonder onze aandacht aan de ontmoeting tusschen Boas en Rut op den akker bij Betlehem.

In die ontmoeting, die, gelijk de Schrift het zelf uitdrukt, als "bij geval" plaats had, komt zoo kennelijk de hand des Heeren uit. De Heere doet: Boas en Rut elkaar ontmoeten. Hij geeft ze niet slechts elkaar te zien, en eikaars stem te hooren, maar Hij heeft hen tot elkaar geleid. Hij heeft hun harten geleid naar zijn Raad. Hij heeft hun harten bewerkt en toebereid voor elkaar, **[35]** zonder dat zij daarvan wisten. Hij leidt hun harten nu tot elkaar; Hij opent hun harten voor elkaar. En Hij legt zoo in hun harten den grond voor de verbintenis tusschen Boas en Rut, die Hij over hen besloten had, en die Hij tusschen hen in hun harten en straks in hun leven tot stand doet komen.

Toen Rut op den weg van Moab naar Juda de keuze deed, om niet naar Moab terug te keeren, maar met Naomi naar Betlehem te gaan, deed ze die keuze welbewust. Niet, alsof ze alles wist en verstond, wat er in die keuze lag; veel minder, wat er het gevolg van zou zijn. Maar zoo, dat zij haar hart volgde; dat zij volgde het diepste, het innigste, het beste, het heiligste, dat in haar hart was. Daarom deed Rut haar keuze met overtuiging, met de overtuiging van het vrouwenhart, dat zij die keuze doen moest. Zij kon, zij wilde niet anders. Wat in haar Moabitisch leven haar deel en eigendom was en in haar jong vrouwenhart gelden mocht, dat verloochende ze, daar deed ze afstand van, — om te blijven bij moeder Naomi. Om met en voor die moeder te leven. Om het leven van haar jong vrouwenhart te geven aan die moeder. Om dat leven te geven in den weg, waarin de Heere Naomi leidde. En om dat leven zoo te geven aan Israël, het volk van Naomi, en aan den Heere, Naomi's God, die ook haar God was en zijn zou. Dit laatste was het diepste in Rut's vrouwenhart. Zóó gaf zij zich over aan den wil des Heeren, en daarin aan Naomi, aan Israël, haar leven en haar toekomst, waarvan zij verder niets wist. Die keuze van Rut was een volle levensdaad van haar vrouwenhart, vol van gehoorzaamheid, van trouw, van liefde, van toewijding, een daad, die haar vrouwenhart in rijke levenswijding vervulde.

Thans in Betlehem zoekt Rut ook niets anders dan deze haar levenskeuze uit te voeren. Aan Israël's volk geeft haar hart zich zoo. Zij geeft zich zoo aan den Heere, den God Israëls; en zij neemt zoo in alle bescheidenheid en nederigheid toevlucht onder de vleugelen des Heeren. Zoo gaat Rut uit naar den akker, om aren te lezen. Haar zielskeuze is het geheim van haar arbeid, van haar ijver, en van heel haar bescheiden houding op den akker. In dit alles is daarom het hart van Rut ook geen slaafsch

zwoegend hart, dat haar lot en kruis torst, maar een schoon ontsloten ^[36] levensvol vrouwenhart, dat vrede en blijdschap kent in haar besliste keuze, in de vreeze des Heeren, en in zijn weg, waarin elke halm, die Rut raapt, door zonnelicht, goud-gekleurd is, en waarin de menschen, die haar bejegenen, aan haar stemming van vrede en blijdschap beantwoorden.

Boas leidt in Betlehem zijn bedrijvig leven. De Schrift heeft vóórdat zij ons Boas op zijn akker doet zien, van hem niet meer verhaald dan dat hij van Elimelech's maagschap en dat hij in Betlehem een aanzienlijk man is. Van zijn eigenlijk innerlijk leven als mensch, als man, weten wij vóór zijn komst op den akker niet af. Op dien akker echter komt voor ons uit, dat Boas een man is, die den Heere vreest. En dat hij is een man in het besturen van zijn zaken. Een man, die niet alleen met mannenhand en woord zijn zaken en zijn menschen bestuurt, maar die ook hart voor zijn menschen heeft. Een man, die ook hart heeft voor geringe menschen, die hun brood zoeken; en die een hart heeft voor zijn maagschap, ook waar deze in vernedering verkeert.

Maar op zijn akker komt Boas als man nog nader voor ons uit. Allereerst in zijn zorg voor Rut als vrouw, als behoeftige vrouw, zonder dat hij haar zegt, dat hij haar kent, en dat zij reeds een plaats heeft in zijn gedachten en in zijn hart. Hij moedigt haar dan met groote kieschheid aan, om op zijn akkers te blijven, en hij deelt haar tot haar geruststelling mee, niet slechts, dat haar aren-lezen op zijn akkers hem welgevallig is, maar ook, dat hij voor haar ongehinderd aren-lezen op zijn akkers zijn orders gaf, en dat zijn knechten zoo goed als zijn garvenbindsters haar zullen ontzien en haar van dienst zullen zijn.

De kiesche goedwilligheid en goede zorg van Boas doet Rut, die Boas als bloedverwant niet kent, niet slechts in hem ontmoeten den eigenaar van den akker, waarop ze vertoeft, maar ook den edelen man. Rut's hart moet daarbij ontroerd worden door de goede hand des Heeren over haar, die haar, de Moabitische, zóó in Israël bejegenen doet; maar haar hart, haar vrouwenhart moet daarbij ook ontroerd worden voor dezen edelen Israëliet, voor dezen man, die zoo tot haar komt, haar zoo toespreekt, en haar zoo met onderscheiding bejegent, haar, die als arme vrouw ^[37] aren-leest op zijn akker, en die bovendien, voor hem een onbekende is, geen Betlehemitische, geen Israëlitische, maar een vreemdelinge, een buitenlandsche vrouw, een Moabitische.

Rut bukt in eerbied voor Boas neer, en ze spreekt in nederige dankbaarheid, nochtans vrijmoedig als oprechte zelfbewuste vrouw: "waarom bewijst gij mij deze gunst, deze onderscheiding, terwijl gij mij toch niet kent, niet weet wie ik ben, wjl ik een vreemdelinge ben?"

Toen heeft Boas andermaal tot Rut gesproken. Hij heeft haar geantwoord, dat hij haar wel kent. Hij weet van haar, wat ieder in Betlehem reeds weet, hoe Rut haar schoonmoeder in rouw en leed trouw geweest is, en terwille van Naomi land en volk verlaten heeft, om haar schoonmoeder bij te staan. Boas ziet hier op zijn akker voor zijn oogen de trouwe liefde van Rut. Hij ziet deze Moabitische jonge vrouw niet slechts in haar edel gelaat, maar hij ziet haar in de schoonheid van haar liefde en trouw, van haar hart, haar vrouwenhart. Ook de woorden, die Rut eenmaal tot Naomi op den weg naar Juda gesproken heeft, kunnen en zullen tot Boas zijn doorgedrongen; ze zijn echter niet alleen doorgedrongen tot zijn oor, maar ze zijn doorgedrongen tot zijn hart, en ze hebben Rut als vrouw, vóórdat zijn oog haar zag, aan zijn hart ontdekt. Boas heeft met zijn Israëlitisch hart, met zijn mannenhart, Rut gekend, verstaan, en zich over haar verblijd, eer zijn oogen haar kenden. Nu ziet hij haar, en hij kent haar. Hij heeft tevoren in de woorden, die Rut op het stille plekje onder den hemel tot Naomi gesproken heeft, sinds hij die woorden vernam, verstaan, geproefd, genoten het hart van Rut, dat zoo met verloochening van de natuurlijke overlegging gekozen heeft voor Naomi; en daarin voor Israël, een volk, dat ze niet kende; en voor den Heere, Israëls God. Boas heeft verstaan de daad van Rut, de daad van haar hart, en hij heeft daarin haar hart, haar vrouwenhart verstaan; haar daad is voor Boas een offeren, een zelfofferen, het offeren van haar hart en van haar vrouwelijk leven aan den Heere, den God Israëls, een

toevluchtnemen in edele zelfwijding en in nederig geloof onder de vleugelen des Heeren. En dit, wat zijn hart verstaat, en zooals zijn hart Rut kent, spreekt ^[38] Boas eenvoudig en hartelijk uit, en als Israëliet zegent hij Rut om deze daad van haar hart en leven. Maar Boas spreekt dit in alle eenvoudigheid en geheel ongekunsteld zóó uit, dat zijn woorden Rut haar beeld, het beeld van haar hart, haar innigste leven, het intiemste van haar ziel zeggen en doen hooren: "het is mij wel aangezegd alles, wat gij voor uw schoonmoeder gedaan hebt na den dood uws mans, en hebt uw vader en uw moeder en het land uwer geboorte verlaten, en zijt heengegaan tot een volk, dat gij van te voren niet kentet. De Heere vergelde u uw daad! en uw loon zij volkomen van den Heere, den God Israëls, onder wiens vleugelen gij gekomen zijt om toevlucht te nemen!"

Boas heeft met deze woorden zijn eigen goedwilligheid tegenover Rut niet genoemd, maar juist geheel op den achtergrond gedrongen; hij heeft Rut geprezen als een dienstmaagd des Heeren; tot den Heere heeft zij haar toevlucht genomen in de wijding van haar hart en leven, en van den Heere zal haar een volkomen loon toekomen; wat Boas voor Rut doet, doet hij slechts als Israëliet, die de dienstmaagd des Heeren eert. Boas heeft in zijn woorden, zijns ondanks, zichzelf voor Rut ontdekt als godvruchtig Israëliet. Maar hij heeft ook de sprake vertolkt van zijn hart, dat Rut als edele vrouw en als gunsteling des Heeren eert. Hij heeft Rut doen hooren, dat deze man haar kent; dat hij haar kent met zijn hart. De innige sympathie, die zijn hart met haar hart, zijn ziel met haar ziel doet samenstemmen, heeft Boas onopzettelijk voor Rut doen uitkomen. Hij is daardoor voor Rut noodzakelijk een openbaring, een openbaring van een hart, van een mannenhart, van een man, die Rut kent, en die haar zichzelf doet gevoelen en verstaan.

De man, die de echte nobele vrouw kent door innerlijke sympathie en haar door zijn eigen hart ontdekt aan zichzelf, die eert haar; die heeft haar lief, al weet hij het zelf nog niet, en al mist hij elke overlegging om haar in liefde te begeeren; ja al dringt hij die overlegging in zijn hart ook terug en al werpt hij ze verre van zich. En die man ontsluit ook het hart der vrouw; hij ontdekt zichzelf als man voor haar; als man, in wien innige zieleseenheid met haar leeft, en die haar kent en verstaat, die haar eert en ^[39] liefheeft. Hij opent noodzakelijk haar hart in vereering, in samenstemming, in liefhebben, al blijft dit nog diep in haar hart voor haar verborgen, en al weert haar kuischheid, haar eenvoud, elke bewuste beroering daarvan uit haar gedachte, uit haar ziel.

In de Schrift staat ons de edele Rut slechts tweemaal in woorden geteekend. De ééne maal zijn het haar eigen woorden, in de stilte op den weg tot Naomi gesproken, om den aandrang der moeder, dat Rut naar Moab zal terugkeeren, voor goed af te weren. En de tweede maal in de zielewoorden van Boas op den akker tot Rut gesproken. Die zielewoorden van Rut en van Boas stemmen met elkaar overeen. Het beeld van Rut leeft in het hart van Boas, en zijn woorden geven ons haar in de Schrift te kennen. Ver van elkaar zijn deze twee geboren en opgeleefd, maar hun zielen waren op elkaar aangelegd; ieder in hun eigen edel hart als man en vrouw behoorden ze bijeen, om in elkaar den levensschat te vinden, dien de Heere in het paradijs geschapen heeft, en die hij, sinds de zonde, nog in zijn goedertierenheid de grootste levensschat op aarde doet zijn. De Heilige Schrift is geen roman, en ze geeft ons geen uitvoerige liefde-verhalen, maar in de ontmoeting van Boas en Rut bovenal geeft zij ons op Israëlitischen bodem een liefelijk tafereel van twee harten, van man en vrouw, die elkaar vinden, zóó edel en teeder schoon, dat het ons aan het paradijs herinnert.

Hoe kuisch eindigt ook dit tafereel. Rut antwoordt Boas waardig, nederig en vrijmoedig, nochtans zoo, dat wij ook haar vrouwenhart beluisteren in haar woord. Zij dankt Boas voor zijn woorden, waarmee hij haar getroost heeft en waarin hij haar hart heeft toegesproken; en zij beveelt zich nederig, als een dienstmaagd aan haar heer, in zijn goedheid aan, hoewel zij niet is als één zijner dienstmaagden.

Toen is Boas zijn weg gegaan, en Rut heeft weer aren-gelezen. Bij den maaltijd heeft hij voor haar gezorgd, en vóór zijn heengaan van den akker gaf hij zijn orders, waardoor Rut rijkelijk halmen te rapen vond. Al de dagen van den gerste-oogst en van den tarwe-oogst is Rut op Boas' akkers weergekeerd; van een nieuwe samenspreking tusschen

Boas en Rut lezen we echter niet. Totdat **[40]** de Wet des Heeren den weg wijst, waardoor Rut tot Boas komt. En dan juicht zijn hart over haar in blijde liefdevereering: "Gezegend zijt gij den Heere, mijne dochter! gij hebt deze uw laatste weldadigheid beter gemaakt dan de eerste, dat gij geen jonge gezellen zijt nagegaan, hetzij arm of rijk!" (3:10).

Zóó leidt de hand des Heeren, die het Woord Gods ons doet zien.

Gezegend, wie als Rut zich door die hand laat leiden! En gezegend wie het Woord des Heeren hierin mag verstaan!

[41] IN DEN WEG DES HEEREN [Rut 2:14-23].

Alzoo hield zij zich bij de maagden van Boas om op te lezen, totdat de gersteoogst en tarweoogst voleindigd waren.

En zij bleef bij haar schoonmoeder.

Rut 2:14-23.

Niet tevergeefs heeft Rut aren-gelezen op den akker van Boas. Had ze reeds in den voormiddag een niet onbelangrijken hoop gestapeld van de halmen, die ze telkens weer kon uitschudden uit haar opgenomen kled, na den middagmaaltijd, en vooral sinds Boas vertrok, scheen het wel, of maaiers en garvenbindsters niet zoo vast meer waren van handgreep; buiten de busselen en schoven lagen vaak meerdere halmen bijeen, als wachtende op de hand van Rut, die ze opnam en samendrukte op de vele, die ze reeds torste in haar kled.

Zoo heeft Rut aren-gelezen op het veld bij de maaiers, tot den avond toe. Ze is in den zwaren arbeid onvermoeid bezig gebleven. Boas' woorden zullen bij haar stil voorttreden meermalen haar gedachten hebben bezig gehouden. Maar niet minder zal telkens weer een zonnestraal door haar hart gelachen hebben bij de gedachte aan haar schoonmoeder.

Eindelijk gaat de zon onder over Betlehems omtrek. De avond valt. De maaiers hebben hun laatsten sikkelslag gedaan; de bindsters hun laatste schoof gezet. Rut eindigt nu ook haar arbeid. Daar staat ze bij den grooten hoop gerstehalmen, die nu haar wettig deel zijn. En de behulpzame hand wordt haar ook thans gereikt. Neen, Rut behoeft die massa halmen niet mee te sleepen naar Betlehem. Zij zelf begint ze reeds uit te strooien op het deel van het veld.

[42] waar, naar Israëlitisch gebruik, gedorscht kan worden. Rappe handen staan haar bij. Zoo is de indroge rijpe gerst voor Rut spoedig uitgeslagen, en ruw gewand. En dan blijkt het, dat Rut een efa gerst, dat is veertig liter, ingezameld heeft.

Met dien schat is Rut tot Naomi in de stad Betlehem gekomen. Van het gerooste koren, dat Rut bij haar middagmaal overhield, brengt ze ook voor moeder mee. Hoe eenvoudig teekenend verhaalt de Schrift dit! Eerst moet moeder wat eten van die kostelijke spijs. Maar reeds wordt de opbrengst van het aren-lezen door Rut aan Naomi getoond. Naomi staat versteld. Veertig liter gerst. Op één dag verzameld. Hoeveel zal die gerst opbrengen? Stellig genoeg voor Naomi en Rut om dagen en weken van te leven. En morgen zal Rut weer uitgaan, zegt ze van blijder hart. Morgen, en weer morgen, totdat alle gerst is geoogst. En dan bij den tarweoogst in de dagen, die dan volgen. Waarlijk, hier valt het licht in de woning der weduwe Naomi. Wat is des Heeren Wet toch wijs en goed. En wat is goed des Heeren weg.

Kind, waar hebt ge toch heden al die gerst gezameld? zoo heeft Naomi dankend blij uitgeroepen, dankbaar ontroerd ook denkend aan wat Rut heeft gearbeid, om al de aren te rapen, waaruit die veertig liter gerst geslagen is. Naomi zegent daarbij aanstonds den eigenaar van den akker, die Rut kennelijk zoo gunstig was, al weet ze nog niet, wie hij is. Rut deelt nu mee, dat de man, op wiens akker zij aren-gelezen heeft, Boas heet. En ze verhaalt daarbij stellig, hoe ze het op Boas' akker heeft gehad, en hoe ze daar bejegend is.

De sympathieke zielewoorden van Boas, die haar persoonlijk betroffen, zal Rut wel ten deele voor zich gehouden hebben. Er zijn dingen en woorden, zoowel de beste als de slechtste, die men niet verhaalt; de beste vooral, die men geheel voor zich houdt, juist omdat ze zoo dierbaar zijn. Toch kan Naomi, die zelf vrouw is, en die, ook door zielsgemeenschap, Rut kent, wel iets meer in Rut's woorden gehoord hebben dan den

klank alleen; en ook in dien klank kan ze gehoord hebben het gevoel, het hart van Rut, dankbaarheid maar ook eerbied, hoogschatting maar ook vereering.

Naomi roept nu ook den zegen des Heeren in over Boas, die ^[43] op deze wijze zijn gezindheid tegenover de levenden en de dooden bewezen heeft. Naomi rekent Boas' weldaden niet alleen aan Rut maar ook aan zich bewezen, en aan haar man en zonen. Zoo laat zij in de edele daad van Boas diens kieschheid uitkomen ook tegenover Naomi, en zijn nobele gezindheid tegenover de betreurde dooden, die in Moab's bodem rusten. En dan verhaalt Naomi aan Rut, dat Boas één der bloedverwanten van Elimelech is, en dat hij, als ongehuwd man, daarom tot haar lossers behoort. Naomi spreekt daarbij tot Rut van het lossingsrecht in Israël, of ze herinnert aan wat ze haar daarvan vroeger mocht hebben meegedeeld. Ze zal daarbij voor Rut thans niet verzwegen hebben, dat de Wet des Heeren niet slechts de lossing van het verkochte erfdeel den bloedverwanten aanbeval, maar ook in verband daarmee het huwelijk met de weduwe van den man, die kinderloos van zijn erfgoed wegstierf.

Van zulk een huwelijk met Naomi kan wel geen sprake zijn, en de wet der lossing moet daarom Rut toegesproken hebben met het oog op zichzelf. Daarbij kan de gedachte aan Boas aan haar hart hebben doen gevoelen, dat Boas, die bij het zien van Rut aan zijn bloedverwanten gedacht heeft, ook de mogelijkheid, dat hij lossers tegenover Naomi en tegenover Rut zou kunnen worden, zich bewust is geweest, terwijl hij zich daardoor toch niet heeft laten weerhouden om Rut vriendelijk toe te spreken en haar de vereering van zijn hart te doen gevoelen.

Rut heeft toen aan Naomi verhaald, wat haar thans nog meer moet boeien, hoe Boas er bij haar op heeft aangedrongen, dat zij gedurende heel den oogsttijd uitsluitend op zijn akkers aren-lezen zal. En Naomi heeft met goedkeurend hoofdknikken gezegd, dat Rut hieraan gehoor moet geven, ook wijl ze dan gevrijwaard zal zijn tegen mogelijk grover bejegening op de akkers van andere eigenaars.

Verder is er tusschen Naomi en Rut over Boas en over mogelijke lossing door hem blijkbaar niet gesproken. Rut heeft dag aan dag in den gersteoogst en in den tarweoogst aren-gelezen op de akkers van Boas. Ze mag daarbij meermalen Boas hebben ontmoet en door hem zijn toegesproken, — over lossing is daarbij tusschen ^[44] hen geen woord gewisseld, en er is geenerlei betrekking tusschen hen ontstaan, gelijk uit het verdere verhaal genoegzaam blijkt.

Na het einde der oogstdagen, zoo verhaalt de Schrift, bleef Rut bij haar schoonmoeder thuis. Naomi en Rut leefden nu samen van hetgeen het aren-lezen had opgebracht. En eerst nadat dit stille samenleven der beide vrouwen eenigen tijd geduurd heeft, is Naomi in een oogenblik van innig vertrouwelijk samenspreken er toe gekomen, Rut op mogelijke lossing door Boas te wijzen, en haar voor te stellen, die lossing te zoeken.

Wat een rijke weldaad heeft de Heere door het eenvoudige aren-lezen van Rut aan Naomi toegebracht. Waarlijk, de Schrift zegt niet tevergeefs, dat de zegenende ziel vet gemaakt zal worden. Kennelijk heeft de Heere de liefdetrouw bezocht, die Rut aan haar schoonmoeder bewezen heeft. Hij heeft haar weg voorspoedig gemaakt, ook door het hart der menschen voor haar te doen spreken; en door den man, die zelf den Heere vreesde, zijn roeping tegenover de godvruchtige en edele Rut te doen verstaan. Zoo is de kommer van Naomi, voor wat haar leeftocht aangaat, weggenomen.

De weg der eenvoudigen, die doen, wat hun hand te doen vindt, is in Rut's voorbeeld geëerd. De Wet des Heeren, die het deel der armen aanwees, is gebleken een goede en gezegende wet te zijn. Ook in dit opzicht heeft Rut haar loon gevonden bij den Heere, onder wiens vleugelen zij toevlucht zocht.

Wat een zegen bleek Naomi in Rut uit Moab te hebben meegebracht! Immer meer moet Naomi's oog hiervoor ontsloten geworden zijn. Steeds weer in dagelijkschen omgang en in hartelijk samenleven moet Rut voor Naomi beschenen zijn door het licht des Heeren, als een schat, haar door den Heere in haar weduwschap geschonken. De eere, door Boas en zijn volk Rut aangedaan, is in Betlehem geen geheim gebleven, en heeft aan Rut, de

trouwe edele schoondochter van Naomi, een plaats in de hoogachting aller Betlehemieten verzekerd. Almeer valt in Betlehem het oog op Rut, de vreemde maar hoogstaande vrouw, die door Naomi uit **[45]** Moab was meegebracht, en die bij toeneming een eere bleek voor Betlehem, voor Israël.

Wat is de eenvoudige weg van de vreeze des Heeren dan toch een goede weg! Hoe blijkt toch, dat in dien weg de zegen des Heeren is! En dat die zegen, ook bij een eenvoudige bete, rijk maakt!

Rijk en wijs. In adel van hart en handeling ook.

De weg des Heeren begon voor Naomi en Rut al meer te lichten. Niet alleen de Wet des Heeren sprak tot Naomi en Rut van mogelijke lossing, maar de omstandigheden spraken daarvan ook. De vreeze des Heeren in Boas, zijn trouw tegenover zijn nabestaanden, zijn gulhartige kiesche daden, en zijn gezindheid tegenover Rut, spraken daarvan. En ook de harten spraken daarin mee, het hart van Naomi wel, maar het hart van Rut ook. En het hart en woord van Boas, die aan Rut den vollen loonenden zegen des Heeren had toegezegd.

Er is van deze dingen geen geheel verzwijgen bij Naomi en Rut, veeleer raken hun harten en hun woorden deze dingen aan. Er spreekt uit hun woord wederkeerig een eenvoudige oprechte verklaring van hun hart. Maar daar laten zij het voorts bij. Zij forceeren elkaar of zichzelf niet. Zij forceeren niet hun harten. Zij forceeren niet den weg des Heeren. Zij laten in het hart de wonden genezen, die daar genezing behoeven. Ze laten in het hart kiemen en groeien, wat daar moet groeien en rijp worden. Ze wachten den weg en den tijd des Heeren af. Ze leven bij hun hart in eenvoudigheid. Ze leven in hun roeping van den dag. Ze leven met en voor elkaar. Ze genieten het leven, zooals de Heere dat geeft. Waarlijk, ze leven in toevlucht onder de vleugelen des Heeren.

Zoo is het hart van Rut rijp geworden voor den wil des Heeren over haar, totdat de Heere den weg van zijn wil voor haar in ruimte ontsloot. Totdat de Heere haar zou doen lossen, en daarmee ook Naomi. En totdat de Heere met en in die lossing aan Rut zou geven, wat een vrouw als Rut zonder haar hart, niet ontvangen en genieten kon, het geluk voor haar leven.

[46] Ook hierin is een les voor het geloof. Een gewichtvolle les. Neen, het goede kan ons niet toekomen dan van den Heere alleen. Slechts op zijn tijd, en door zijn daden. En daarom ook slechts in verband met de toebereiding van ons hart en van ons leven. Daarom zal dit goede, naar des Heeren Raad en wil, ontvangen en genoten worden, door wie Hem nederig volgen en met hun hart leven in zijn wegen.

[47] UITKOMST DOOR LOSSING [Rut 3:1-5].

En Naomi, haar schoonmoeder, zeide tot haar: Mijn dochter! zou ik u geen rust zoeken, dat het u welga?

Nu dan, is niet Boas, met wiens maagden gij geweest zijt, [van] onze bloed vriendschap?

Rut 3:1-5.

In het stille samenleven van Naomi en Rut, dat na de oogstdagen in Betlehem volgde, heeft Naomi in een intiem oogenblik met Rut meer uitvoerig gesproken over wat haar hart voor Rut begeerde; en in verband daarmee over de mogelijke lossing van het erfgoed van Elimelech en diens zonen naar de Wet des Heeren. En over Boas.

De handeling gaat thans van Naomi uit. Rut heeft zich opgeofferd voor Naomi. Zij heeft sinds hun komst in Betlehem niet gearzeld, voor haar moeder levensonderhoud te gaan zoeken, door gebruik te maken van het recht, dat de Wet des Heeren in Israël niet alleen aan de armen, maar ook aan de vreemdelingen toestond, om aren-te-lezen op den akker. In moeizamen arbeid heeft zij dagen en weken lang voor haar moeder gearbeid onder het oog van geheel Betlehem. De Heere heeft Rut daarin kennelijk gezegend, en Hij heeft in en door haar Naomi gezegend. Hoe gevoelig is daarvoor het moederlijk hart van Naomi! Altijd weer is haar hart met Rut bezig. Wat zal er van Rut worden!

Wij weten, hoe Naomi sinds het wegsterven van haar man en haar zonen moederlijk bekommerd is geweest over Rut en over Orpa, dat deze toch nieuw leven en levensgeluk zouden vinden door een huwelijk in hun volk. Ja, ook over Rut. Toen de moeder [48] in dit opzicht haar hart voor Orpa en Rut ontsloot, had Rut echter met groote beslistheid een andere keuze geopenbaard; haar hart wilde van geen toekomst weten zonder Naomi; ze wilde daarom met Naomi tot Israël behoreen; onder de vleugelen van Israëls God wilde ze haar toevlucht hebben, en anders geen.

Heeft Rut, toen zij die keuze deed, alles geweten, wat hiermee voor haar samenhang? Heeft zij geweten, dat haar huwelijk met Machlon eigenlijk was tegen de Wet des Heeren, waardoor de Moabitische van de gemeenschap met Israël werd uitgesloten, strenger dan de Edomitische, en zelfs dan de Egyptische? (Deut. 23:3—8). Mogelijk heeft Rut daarvan geweten. Misschien heeft zij ook geweten, hoe Naomi haar leed over den dood van haar man en haar kinderlooze zonen mede droeg als een slag des Heeren om die huwelijken harer zonen met Moabitische vrouwen. Toch heeft Naomi na de besliste keuze van Rut het hart harer schoondochter met rust gelaten, en Rut niet meer gekweld door het spreken over een huwelijk. De keuze van Rut was toch onherroepelijk, en met een heiligen eed bevestigd; Rut wilde slechts met haar moeder schuilen onder den vleugel van Israëls God, al liet de toekomst haar dan enkel donkerheid; bij moeder in Betlehem, in Israël te leven, dat was haar genoeg; dat was de eenige keuze van haar hart.

In Betlehem heeft Naomi dan ook tot Rut niet meer over een mogelijk huwelijk gesproken. Rut heette in Betlehem de Moabitische; de naam zeide genoeg voor Naomi. Wel heeft Naomi Rut meegedeeld, dat Boas haar bloedverwant is; en wel heeft Naomi, althans na de nobele handeling van Boas tegenover Rut, aan haar schoondochter meegedeeld, dat Boas tot haar lossers behoorde, en wat de wet der lossing inhield; maar van een mogelijk huwelijk voor Rut heeft Naomi daarbij niet bijzonder gerept.

De wet der lossing gold eigenlijk ook niet het huwelijk maar het erfgoed. De Heere had het erfland onder Israëls stammen verdeeld en aan elk geslacht, aan eiken familietak in Israël zijn eigen erfdeel geschonken. Dit erfdeel handhaafde de Wet des Heeren. Geen Israëlitische familie mocht duurzaam verarmen of [49] verslaafd worden. Wie in kommer

zijn erfgoed verkopen moest en slaaf werd van een buitenlander, die moest door zijn bloedverwanten worden losgekocht. Zijn volksgenooten mocht hij echter nimmer tot slaaf worden, in geen geval mocht hij minder zijn dan een daglooner. Maar ook dan behield hij het recht, om zijn erfgoed terug te kopen, indien hij weer tot genoegzaam gewin kwam; en anders moest in elk geval met het jubeljaar zijn erfgoed tot hem terugkeeren. Ook konden echter zijn bloedverwanten te allen tijde zijn verkocht erfdeel voor hem terugkopen. Dit laatste heette lossing; de wet die dit bepaalde, was de wet der lossing; de man, die zoo voor zijn bloedverwanten optrad, was een lossier; en de naaste bloedverwant had tot lossing het eerste recht en den eersten plicht, al kon hij niet tot lossing gedwongen worden (Lev. 25:25 vv. 35 w.; vgl. Jer. 32:6 w.).

Bij dezelfde gedachte en bedoeling van de Wet des Heeren, die in de lossing uitkwam, sloot zich nu de wet van het zoogenoemde leviraatshuwelijk aan. De Heere wilde zijn volk in hun stammen en geslachten, al Israëls zaad, in-stand-houden. Daarom moest den wankelende door zijn stamgenooten en bloedverwanten de hand gereikt worden, om hem staande te houden. En zoo ook moest de hand gereikt worden aan de familie, die wankelde door dreigend uitsterven. Zoolang van een kinderloos weggestorvene nog een weduwe leefde, was hij niet geheel weg. Zijn erfgoed werd nog niet vervreemd. Neen, door een huwelijk van een broeder of naaste maagschap van den verstorvene met de nagelaten weduwe kon nog uit haar een zaad geboren worden, waarvan dan de eerste zoon gerekend werd zoon en erfgenaam van den overledene te zijn, op wien in rechten het erfdeel van den overledene overging. Reeds in de dagen der aartsvaders gold dit recht (Gen. 38), en de Wet des Heeren door Mozes waarborgde en regelde dit. Daarom, hoewel in Israël een weduwe niet het erfgoed van haar man erfde, werd het bij haar leven niet vervreemd, omdat zij door het leviraatshuwelijk nog een erfgenaam voor het erfgoed gewinnen kon. In verband hiermee kon ook het verkochte erfgoed nog voor een weduwe worden gelost. En die lossing kon ook met het leviraatshuwelijk gepaard gaan, zoodat in den eerstgeboren **[50]** zoon uit dit huwelijk niet alleen de naam van den verstorvene weer verwekt werd in zijn geslacht, maar ook "over zijn erfdeel". (Deut. 25:5—10; vgl. Matt. 22:24 vv.). Zulk een zoon was dan de eigenlijke lossier (Rut 4:14).

De zede in Israël heeft dan ook het verband tusschen de wet der lossing en die op het leviraatshuwelijk zóó verstaan en in practijk gebracht (vgl. Rut 4:5). Zoo bleef ook voor Naomi de mogelijkheid op lossing van het verkochte erfgoed van haar overleden man over. En zoo werden ook rechten van haar zonen erkend, die na hun vader gestorven waren. Hiermee bestond niet slechts de mogelijkheid der lossing van het erfgoed voor Naomi, maar ook de mogelijkheid van handhaving van Elimelech's geslacht in het vaderlijk erfgoed door een huwelijk.

Aan zoodanig huwelijk denkt Naomi voor zichzelf niet, en in Betlehem zal wel niemand daar over denken. Voor Rut, als weduwe van Machlon, zou echter de mogelijkheid van een leviraatshuwelijk en daarmee de hoop op het gewin van een erfgenaam voor het erfgoed van Elimelech en van diens zonen bestaan, indien één van Naomi's bloedverwanten het erfgoed wou lossen en daarbij met Rut een leviraatshuwelijk sluiten zou.

Maar Rut was een Moabitische. De smaad van Moab (Deut. 23:9) lag op haar. Een huwelijk met haar scheen door de Wet met de ongunst des Heeren bedreigd te worden. De slag, die Elimelech's huis getroffen had, werd ook in Betlehem met die ongunst des Heeren in verband gebracht. Het verder verhaal toont toch, dat Naomi's bloedverwant, die tot lossing van het erfgoed het naast en tot die lossing ook niet ongezind was, van een huwelijk met Rut niet wilde weten, uit vreeze, dat hij daardoor zijn eigen erfdeel verderven zou (4:6).

Dit alles moet in Naomi's hart zijn omgegaan bij de gedachte aan de toekomst van Rut. Toch kon Naomi deze gedachte niet loslaten. Lossing van het erfgoed voor zich begeerde Naomi niet. Daarmee zou Rut voor altoos uitgesloten zijn, en het erfgoed zou na Naomi's overlijden toch worden vervreemd. Neen, Naomi wenschte bij lossing de rechten van haar zoon Machlon, die in Rut als zijn weduwe leefden, erkend te zien. Maar zij wenschte

[51] daarbij ook erkend te zien Rut's recht op een leviraatshuwelijk. Zij wenschte Rut een gelukkige vrouw en moeder te zien in Israël, met eerbiediging en handhaving ook der rechten van Rut's vroeger huwelijk in Elimelechs geslacht. Dit was de rust, die Naomi voor Rut begeerde.

Naomi moest daarbij rekenen met het fijngevoelige hart van Rut; en met den bizonderen toestand, waarin Rut als Moabitische verkeerde. Dit deed Naomi dan ook. Maar had Rut niet met beslistheid gekozen voor Israëls God? Had zij niet haar toevlucht genomen onder de vleugelen des Heeren? Zou de lossing, die van den Heere was, dan ook niet door zijn genade zóó door kunnen gaan, dat ook Rut, de Moabitische, die tot den Heere de toevlucht nam en aan Israël zich gaf, als Machlons weduwe lossing kon vinden, niet slechts voor het erfdeel van Elimelechs geslacht, maar ook voor haar eigen vrouwelijk leven, voor haar leven en hart, dat zij aan Israël en aan den Heere had toegewijd? Zou niet zóó Rut, ook met haar eigen keuze, ten volle tot haar recht en eere kunnen komen als vrouw in Israël?

Voor Naomi is niet verborgen gebleven de stemming van Boas, die in Rut slechts de dochterlijke trouw en daarmee de trouw aan Elimelechs geslacht geëerd heeft, maar die daarbij ook geëerd heeft Ruts overgave aan Israël en haar toevluchtnemen onder den vleugel des Heeren. Haar is niet verborgen gebleven, hoe Boas het volkomen loon des Heeren aan Rut heeft toegebeden. Naomi weet, dat Boas niet de naaste lossers is; hij is één der lossers; maar zou deze Boas, hij, niet tot lossing van Elimelechs geslacht naar de Wet des Heeren bereid zijn en zou hij daarbij niet in het geloof vrijmoedigheid hebben ook tot een huwelijk met Rut, de Moabitische? Naomi weet toch ook, dat ondanks de vreeze voor Ruts Moabitische afkomst het oordeel over Rut als vrouw in Betlehem gunstig is.

En ze weet ook, welken indruk Boas op Rut heeft gemaakt. Zou dan Rut niet bereid zijn, zich te geven voor Elimelechs geslacht naar den regel van de Wet des Heeren, en zou zij niet bereid zijn, in overgave van zichzelf aan den God Israëls, daartoe [52] een beroep te doen op Boas en het leviraatshuwelijk van hem te vragen?

Neen, Boas zal Rut immers niet beschamen. En zoo zal dan niet slechts Elimelechs geslacht in zijn erfgoed blijven bestaan, maar Boas zal gezegend zijn met den schat, dien Naomi in Rut kent; Israël zal daarin gezegend zijn van den Heere; — en Rut zal, ook voor haar hart en leven, rijk en gezegend zijn in Israël, gezegend van den Heere.

Zoo heeft Naomi het gewaagd, Rut de overlegging van haar hart te openbaren. En ze heeft Rut daarbij in moederlijke liefde den plicht opgelegd, om in haar kuische eere tot Boas te gaan en met een beroep op de Wet des Heeren lossing van Boas te vragen, lossing ook voor zichzelf door het leviraatshuwelijk.

En Rut heeft als dienstmaagd des Heeren naar Naomi gehoord.

De lossing in Israël was één der schaduwen van de Wet, een schaduw van de genadige verlossing door den Heere. En ze was daarmee zelf een genade van den Heere. De Zoon van God, de Christus, is de Lossers, de Goël, die zijn verloren volk en daarmee de verloren wereld redt door overgave van Zichzelf. Israël is van nature gelijk aan alle volken; door de lossing uit Egypte is Israël echter het volk des Heeren. Daarom gold ook de wet der lossing in Israël. Een beroep op die wet was godvruchtig, een daad van gehoorzaamheid, van geloofsgehoorzaamheid, van geloof. Door dit geloof heeft Rachab, de Kanaänietische vrouw op Jericho's muur, — gelijk later de Kanaänietische vrouw, die de kruimkens van de tafel der genade begeerde, — een beroep gedaan op den Heere; deze Rachab is daarmee gered, in Israël ingelijfd, en uit haar bloed is Boas gesproten.

Zoo heeft Naomi en zoo heeft Rut in geloof een beroep gedaan op den Heere; en zoo is door Naomi en door Rut de lossing gevonden. De hand des Heeren ontsloot daarbij voor deze geloofshandeling den weg, den weg ook in het hart van Rut en van Boas. Niets natuurlijks ontbreekt daarbij. De harten lijden hier niet onder forceering. De Heere maakt alles wèl. Maar de handelingen van Naomi en de daad van Rut komen niettemin

[53] niet op uit een natuurlijk kiezen en gaan van eigen weg. Het geloof ziet en gaat en doet hier naar de Wet en het Woord des Heeren.

O zalig zijn de oprechten van wandel, die in de Wet des Heeren gaan, door het geloof! Zij zullen niet beschaamd worden. En zij zullen in dien weg altoos ook vinden de ruimte, die hun hart behoeft.

[54] AAN BOAS' VOETDEKSEL [Rut 3:6-18].

En hij zeide: Wie zijt gij?

En zij zeide: Ik ben Rut, uw dienstmaagd; breid dan uw vleugel uit over uw dienstmaagd, want gij zijt de lossen.

Rut 3:6-18.

Rut heeft in heel de zaak der lossing gehandeld, zooals haar schoonmoeder haar gezegd heeft. Zeker, haar hart, haar vrouwenhart, heeft daarbij ook gesproken. En gesproken heeft haar gevoel, haar vrouwelijk gevoel, het gevoel van haar vrouwelijke eere. Vreeze en beving heeft Rut gekend in den weg, waarin ze naar Naomi's woord de redding zocht. Maar Rut heeft gehandeld in geloof, in zelfovergave aan den God Israëls. In overgave van zichzelf aan Israël naar de Wet, die de Heere aan en voor Israël gegeven had. Rut heeft gedaan meer dan ze verstond; haar hart en haar leven, zichzelf en haar eere, heeft zij gegeven aan den Heere en aan Israël. Daarom is zij onbepaald gehoorzaam geweest aan Naomi, die als Israëlitische vrouw aan Rut den weg der gehoorzaamheid en des geloofs wees. Zóó heeft Rut zich overgegeven. En zoo heeft zij Elimelechs geslacht en erfgoed in Israël van den ondergang gered. Zoo heeft zij Boas gered uit zijn onvruchtbaar leven. Zoo is Rut in Betlehem als dienstmaagd des Heeren dienstbaar geweest aan Israëls lossing en redding door het behoud van de heilige linie. Zoo is zij dienstbaar geweest aan de opbouw van den stam, waaruit David sproot, en waaruit de Christus is, zooveel het vleesch aangaat. Zoo is zij dienstbaar geweest aan de lossing, aan de redding der wereld.

Wij moeten dit alles in het oog houden bij den gang van Rut naar Boas, een handeling, die naar onze zeden ongewoon is en ^[55] ongepast schijnt, en die ons in zaken van huwelijk, althans wat den vorm aangaat, niet ten voorbeeld is gegeven. We hebben in die handeling te doen met een werk des Heeren, dat het Woord des Heeren ons openbaart; met een werk des Heeren tot redding van zijn Israël en van de wereld. Dit geldt echter ook van Juda's zonde met Tamar en van Davids verbintenis met Batseba, waardoor mee de heilige linie gebouwd is. De handeling van Rut daarentegen is ook geweest een handeling naar de Wet des Heeren. Ze is geweest een daad van overgave aan den Heere, een daad des geloofs. Ze is geweest een daad van volkomen liefde en trouw van Rut tegenover Naomi. Ze is geweest een daad, waarin ook Rut's hart bewust leefde. En ze is geweest een reine daad, een daad van hooge reine schoonheid, waarvan de hemel en de aarde getuigen waren, en die het heilig Woord van God in smettelooze teekening ons heeft bewaard.

Overeenkomstig de opdracht van Naomi heeft Rut zich gebaad en gezalfd en haar beste kleederen aangetrokken, en zoo is zij tegen het vallen van den nacht, dicht gesluiert, in haar schoonheid en haar eere als beminnelijke jonge vrouw, schuchter en nochtans vrijmoedig en beslist, uitgegaan naar den dorschvloer op één der akkers van Boas.

Op een deel van dien dorschvloer wordt bij den avondwind het graan gewand. Na den laten arbeid volgt onder den zomerhemel de gulle avondmaaltijd. Daarna trekken de lieden weg, om hun nachtrust te zoeken. Slechts een enkele wachter blijft bij het gewande graan achter, legt zich tegen den graanhoop, trekt zijn deken over zich en geniet zoo ook nog bij tusschenpoozen een lichten slaap.

Het moet Naomi bekend geweest zijn, dat Boas voor dezen nacht zelf de wacht op zich genomen heeft en dat hij dus alleen op zijn akker zal zijn. De adem van den nachthemd streelt en koelt Rut de wang, als ze met gevoeligen tred den welbekenden akker betreedt, waar ze thans bij het starrenlicht de teekenen van het reeds vóór enkele uren gestaakte wannen op den dorschvloer ontwaart. Ze ziet reeds den graanhoop, waarbij Boas zich te ^[56] rusten gelegd moet hebben. Met ingehouden adem, een trilling soms

door haar leden, doet ze, in telkens luisteren, gedurig weer een stap vooruit. Al langzamer worden die treden. Daar ziet ze de plek, waar Boas moet liggen. Ze staat stil en wacht. Neen, hij beweegt zich niet. Hoort ze daar niets? Neen, 't is stil. Slechts de zomernachtkoelte zucht zacht. Boas slaapt. Nu nadert Rut. En ze handelt voorzichtig langzaam stil, toch zonder uitstel. Ze zoekt met de hand den grond. Ze laat zich geruischloos aan Boas' voeten neerglijden. Ze heft het eind van den deken en dekt zich daarmee eenigszins. Nu ligt ze stil aan Boas' voeten.

Deze handeling van Rut is symbolisch, naar Oostersch gevoel, dat door teekenen spreekt en verstaan wordt. Wij verstaan ook nog wel, wat het is, "aan iemands voeten zich werpen", of "voor iemands voeten zich leggen", al gebruiken wij wel het symbolische woord maar niet de symbolische handeling. We weten ook wel, wat we tekenend zeggen met uitdrukkingen als "aan iemands voeten onderworpen zijn" of iemand "onder den voet hebben". Ook bij de lossing speelde de voet een rol. De lossen moest doen, wat wij noemen "de hand op iets leggen", "beslag op iets leggen", maar wat de Oosterling uitdrukt door den voet, waarmee de rechthebber zijn eigendom betreedt. Weigerde iemand, wien het leviraatshuwelijk gevraagd werd, dit huwelijk aan te gaan, zoo werd zijn schoeisel, zijn voetzool afgetrokken, ten teken, dat daarmee dit zijn recht verviel; of ook, hij trok zelf zijn schoenzool uit, om te kennen te geven, dat hij van dit zijn recht afstand deed (Deut. 25:7; Rut 4:7, 8). Door zich te leggen aan Boas' voeten, gaf Rut dan ook symbolisch te kennen, dat zij zich als zijn eigendom aan Boas overgaf en het leviraatshuwelijk van hem vroeg. Hiermee gaf zij zich naar de Wet des Heeren aan Boas over. Rut zou dit niet zoo gedaan hebben, indien ze Boas niet kende en hem niet als man van eer vertrouwen kon. Maar dan ware ze in het geheel niet tot Boas gegaan. En Boas zou een eervergeten man hebben moeten zijn, indien hij zich vergreep aan een vrouw, die naar de Wet des Heeren zich aan zijn voeten legde. Bovendien wist Rut stellig, dat Boas haar eerde en met eere in de vrees des Heeren haar bejegenen zou.

[57] Zoo is dan ook geschied.

In het middernachtelijk uur wordt Boas met een schrik wakker; zijn voet raakt iemand aan; hij heft zich op en grijpt; een vrouw ligt aan zijn voeten. "Wie zijt gij?" vraagt hij haar ontroerd. En zij antwoordt met onverholen siddering: "Ik ben Rut, uw dienstmaagd; breid dan uw vleugel uit over uw dienstmaagd, want gij zijt de lossen!"

Hoe schoon en kuisch en veelbeteekenend zijn de woorden van Rut, in overeenstemming met haar symbolische handeling. Tot tweemaal toe noemt Rut zich Boas' dienstmaagd, niet Naomi's schoondochter maar Boas' dienstmaagd. Ze geeft hiermee te kennen, dat Boas recht op haar heeft; dat zij zich als zijn eigendom aan hem overgeeft; dat hij over haar beschikken moet. Maar ze doet dit met de bede, dat hij als lossen, en die hierin ook naar de Wet des Heeren een roeping heeft, "zijn vleugel", of bedekking, "over haar zal uitbreiden". Dit is de tekenende uitdrukking voor het sluiten van een huwelijk, en zeer bepaald ook gebruikelijk voor een huwelijk uit ontferming, voor een leviraatshuwelijk (vgl. Ezech. 16:8). Daarbij herinnert dit woord van Rut tot Boas aan dat andere, door hem tevoren tot haar en naar haar hart gesproken, dat zij gekomen was om toevlucht te nemen onder de vleugelen van den Heere, den God Israëls, van wien haar een volkomen loon zou toekomen (2:12).

Boas heeft de ontroering van Rut verstaan, en hij gevoelt, dat zij beeft, nu ze gesproken heeft. Maar hij heeft ook haar stem, haar woord, haar bede, haar hart genoten onder den schoonen nachtelijken hemel. Ten volle is Boas zich bewust de handeling van Rut. En zij is in zijn oogen schooner, beminnelijker, trouwer en reiner dan ooit. Boas antwoordt onverwijld. Hij stilt Rut's vrees. Hij roemt haar daad. Hij zegent haar van den Heere. Deze daad is hem één met Rut's trouw aan Naomi, met haar komen in zelfovergave aan Israël onder de vleugelen des Heeren. Deze daad is hem in die zelfovergave de hoogere: "Gezegend zijt gij den Heere, mijn dochter! gij hebt deze uw laatste weldadigheid beter gemaakt dan de eerste!" Dan doelt Boas nader op het huwelijk, al noemt hij het niet. Hij prijst Rut, dat zij niet maar [58] gezocht heeft een vleeschelijk huwelijk voor den prijs van haar schoonheid, speurend naar een jongen

man, rijk of arm, maar dat zij integendeel het leviraatshuwelijk zoekt naar de Wet des Heeren, en dat zij niet geschroomd heeft, zich daartoe te wenden tot hem, die geen "jonge gezet" is. Hiermee heeft Boas alles gezegd. Zijn hart heeft tot Rut gesproken, zonder terughouding van innerlijke vreugde en vereering, nochtans op de meest kiesche wijze. Nu voegt hij er bij, dat hij naar haar woord wil doen, en dat heel Betlehem Rut als een deugdzame vrouw eert. Dan deelt Boas Rut mee, dat er nog een nadere lossen is. Hij zal echter over Rut met dien lossen spreken; zij zelf behoeft tot dezen niet te gaan; en indien die nadere lossen van zijn recht wil afstaan, dat zal Boas Rut lossen. Dit zweert hij haar bij den Heere.

En dan raadt Boas Rut, stil den morgen af te wachten, en te blijven rusten aan zijn voeten. Hij waakt over haar.

Zoo moet het kunnen. En zoo kan het. Betlehem's akkerbodem heeft aan den starrenhemel dit reine tafereel te aanschouwen gegeven: Rut, de schoone Moabitische, onder het voetdek van Boas, nederliggende aan de voeten van Boas, haar lossen, haar man, zoo het den Heere belieft.

Bij het eerste dageraadsgloren stond Boas op, en raadde Rut, thans naar huis te gaan, eer de menschen ontwaken. Haar dichten sluier moet ze thans afdoen. Hij helpt haar. En hij geeft haar in dien sluier mee een graangeschenk voor Naomi.

Hoe heeft Naomi naar Rut uitgezien! Rut moet thans alles vertellen. Ze is er opnieuw ontroerd en ontsteld van. Maar Naomi stilt haar hart. 't Is nu goed. Boas zal stellig nog heden deze zaak in orde brengen. Van den Heere is dit geschied.

Voor Rut, die tot Boas gaan moest, was deze handeling, ook om zijnentwil, bij het daglicht en onder de menschen niet wel mogelijk. En voor haar en voor hem was het mogelijk, zooals het geschied is. En daardoor is dit tafereel in Israël, in de Schrift, van onvergelykelijke reine schoonheid.

Hoofdzaak is daarbij, dat in dit alles naar het Woord des Heeren en in zijn vreeze en dienst gehandeld werd, voor Naomi ^[59] en voor Israël. Daarin is voor ons ook de groote les van Gods Woord, dat ook wij in alles den Heere zullen vreezen en dienen naar zijn wil.

Maar in die handeling waren Rut en Boas. Ze waren daarin menschen. En ze waren daarin met hun hart en met hun liefde. En Rut was daarbij de eerste, die handelen en spreken moest. Dit alles stelde hooge eischen van kiescheheid, van kuischeheid. En het doet de roeping tot reinheid door Gods Woord tot ons komen.

Een eerste optreden der vrouw inzake het huwelijk komt stellig slechts weinig voor. Maar het kan komen, naar den wil des Heeren. Het kan moeten, al moet het dan op andere wijze. Dan moge echter onder Gods hemel de zegen des Heeren over de reine godvruchtige vrouw van mannenlippen gesproken worden, gelijk Boas dien over Rut gesproken heeft!

[60] VREUGDE IN BETLEHEM [Rut 4:1-17].

En al het volk, dat in de poort was, mitsgaders de oudsten, zeiden: Wij zijn getuigen. De Heere make deze vrouw, die in uw huis komt, als Rachel en als Lea, die beiden het huis van Israël gebouwd hebben; en handel kloek in Efrata, en maak [uw] naam vermaard in Betlehem! En uw huis zij als het huis van Perez, (dien Tamar aan Juda baarde), van het zaad, dat de Heere u geven zal uit deze jonge vrouw!

Rut 4:1-17.

Boas heeft voor heden het toezicht op zijn bedrijf aan zijn opzichters gelaten. Hij is reeds in den vroegen morgen in de stad gekomen. Na zich wat rust gegund te hebben, is hij uitgegaan. Ginds staat de nederige woning van Naomi en Rut. Maar neen, daarheen wendt Boas zich niet. Hij schijnt zich weer naar buiten te begeven. In Betlehems poort zet Boas zich echter neder.

De stadspoort is de plaats voor den rechtshandel. Daar worden land en goed verkocht en gekocht. Daar heeft de rechter zijn zetel en houden de oudsten hun beraadslagingen. Boas zet zich daar op één der banken en wacht. De lieden van Betlehem gaan door de poort in en uit. Sommigen toeven nieuwsgierig, als ze Boas zien wachten. Welke zaak zou Boas te berechten hebben? Het getal der Betlehemieten in de poort groeit aan.

Daar rijst Boas op. Hij heeft in de bewegelijke schare den man gezien, dien hij zocht. Hem roept hij ter zijde onder het gezicht en gehoor der oudsten, die Boas noodigt, om getuigen ^[61] te zijn. De medeburgers van Betlehem scharen zich om hen heen.

Toen heeft Boas gesproken over het land van Elimelech, dat verkocht is, maar door dezen man, die de naaste is, gelost kan worden. Boas spreekt hem hierover aan, omdat hijzelf besloten heeft Elimelechs erfgoed voor Naomi te lossen, indien de naaste lossen van zijn lossingsrecht geen gebruik wil maken. En hij verzoekt dus, dat deze zich voor de oudsten en voor de inwoners van Betlehem hierover verklaren zal.

De lossen verklaart zich. Hij is bereid, het land voor Naomi te lossen.

Reeds gaat het in de poort van mond tot mond, dat Naomi's erfgoed gelost zal worden. Voor Naomi? Het is haar van harte gegund. Maar Rut dan, de jonge weduwe van Machlon? Ja, zij is een Moabitische. Maar toch! Die schoone jonge vrouw! Die edele Rut!

Boas heeft echter zijn laatste woord nog niet gesproken. Andermaal wendt hij zich tot den lossen. Hij wijst er hem op, dat ook Naomi's zoon een weduwe heeft, en dat naar zijn oordeel de lossing ook geschieden moet ten goede van die jonge weduwe, van Rut, de Moabitische. En dat daarbij uit haar naar de Wet des Heeren door het leviraatshuwelijk een zaad voor den verstorvene moet worden verwekt.

De oudsten weerstaan dit oordeel van Boas niet. En de burgers van Betlehem knikken goedkeurend, met ooggebaar van ingenomenheid, terwijl het gaat van mond tot mond: "voor Rut, de Moabitische."

Alleen de lossen schudt het hoofd. Tot die lossing kan hij zich niet leenen. Neen, dat kan niet. Hij vreest, — zij het zacht gezegd, — voor verderving van zijn eigen erfdeel door zulk een huwelijk. Indien dit huwelijk de bedoeling van Boas is, dan wil de lossen van zijn lossingsrecht ten behoeve van Boas afstand doen.

Boas verklaart nu, dat hij die lossing door het huwelijk met Rut op zich wil nemen. De eerste lossen trekt dan zijn schoenzool af en geeft die aan Boas. Boas neemt onverwijld aan; en hij roept daarbij de oudsten en al het volk van Betlehem tot getuigen, dat hij, Boas, als lossen van Naomi, aanvaard heeft alles wat van ^[62] Elimelech geweest is, en

alles wat geweest is van Machlon en van Chilion. En dat hij daarbij aanvaard heeft Rut, de Moabitische, zich tot een vrouw, om den naam van den verstorvene te verwekken over zijn erfdeel, en opdat de naam van den verstorvene niet uitgeroeid worde uit zijn geslacht en uit Betlehem.

Toen hebben de oudsten gesproken en al het volk heeft geroepen: "wij zijn getuigen!"

Niemand heeft tegen dit huwelijk gesproken. Integendeel. Er ging een gejuich op in Betlehems poort. Voor Rut, de Moabitische. Voor die trouwe lieve Rut. Voor die schoone beste vrouw. Rut voor Boas! Heel Betlehem heeft met gejuich Rut geëigend voor Boas, voor Israël. Den zegen des Heeren heeft heel Betlehem ingeroepen over Rut, de vrouw van Boas; van Boas, in Betlehem zoo geacht en geëerd, maar door wien Israël tot heden toe niet uit een vrouw gebouwd werd. Heel Betlehem heeft juichend in de poort Rut als vrouw aan Boas toegevoerd, opdat Israël uit haar gebouwd zou worden: "De Heere make deze vrouw, die in uw huis komt, als Rachel en als Lea, de stammoeders, die beiden het huis van Israël hebben gebouwd!" Al het volk wenscht zegenend aan Boas' geslacht uit Rut kracht en roem in Efrata, in Betlehem toe. Ja Boas' huis uit Rut moet den roem dragen van Perez, Juda's zoon, Betlehems stamvader, door het zaad, dat de Heere Boas zal geven uit deze jonge vrouw!

Nog toeft Rut stil bij Naomi, terwijl heel Betlehem in de poort het huwelijk van Boas en Rut reeds viert, als een vreugdevolle uitkomst van lossing niet slechts voor Naomi maar ook voor Boas, voor Betlehem, voor Israël.

Maar het gejuich is tot Naomi's woning gekomen. En het is gekomen tot Rut. Het is gekomen in Naomi's neergebogen ziel. En het is gekomen in het hart van Rut. Als in heilige devotie heeft Rut, die Boas als bruid werd toegevoerd, het hoofd gebogen bij het gejuich van Betlehem: "Zie de dienstmaagd des Heeren! mij geschiede naar uw woord!"

Alzoo nam Boas Rut zich ter vrouw. Daarin werden twee edele mensen, twee rijke godvruchtige harten, verbonden in **[63]** groot geluk. Daarin werd Naomi's hoofd verhoogd. En daarin werd Israël in Betlehem verrijkt en gezegend van den Heere.

En zoo kwam er ook nog een andere vreugdedag.

Op dien dag is de mare langs Betlehem's straten gegaan en doorgedrongen tot in de poort, dat Boas bij Rut een zoon gewonnen heeft.

De gebeurtenis werd verwacht. Het gerucht had lang reeds ieder in Betlehem bereikt, dat Rut, de huisvrouw van Boas, zwanger was. De Schrift teekent dit feit met bizonderen nadruk op: "de Heere gaf haar, dat zij zwanger werd." Deze zwangerschap van Rut was een bijzondere weldaad van den Heere, den God Israëls. Zoo heeft Betlehem die zwangerschap ook verstaan en er zich in verblijd. Hoe hebben de vrouwen in Betlehem Naomi gestreeld met de toekomstige gebeurtenis!

Nu kwam de dag. Een zoon is aan Boas en Rut geboren. Een lossen, een erfgenaam aan Naomi, aan Elimelechs geslacht. Weer juicht Betlehem. Het kind, uit die jonge vrouw van Boas, uit Rut, die van den Heere gezegend is, — dit kind wordt in Betlehem genoemd en geroemd en gezegend van mond tot mond. De vrouwen van Betlehem juichen. Ze omringen juichend Naomi, in wier rouw en leed ze hebben gedeeld. Ze loven den Heere met Naomi en om harentwil: "Geloofd zij de Heere, die niet naliet u heden een lossen te geven! zijn naam worde vermaard in Israël!" Betlehem's vrouwen hebben geroemd dit kind, voor Naomi een verkwikking der ziel na zooveel smart, een rijkdom in haar ouderdom. Ze hebben geroemd: dit kind, dezen zoon, "uw schoondochter, die u liefheeft, heeft hem gebaard; hij is u beter dan zeven zonen!"

"Uw schoondochter, die u liefheeft," zoo hebben de vrouwen in Betlehem van Rut gesproken bij de geboorte van haar zoon. Zoo hebben ze Rut in liefde geëerd en over haar gejuicht. De jonge moeder op haar sponde heeft stil rijk geluk gesmaakt en den Heere geloofd. En Boas heeft met haar den zoon, die Naomi loste, den Heere gewijd. De Schrift onttrekt echter dit tafereel aan onzen blik. Zij laat ons slechts Betlehems gejuich hooren. En ze doet ons het kindje zien op Naomi's schoot. Obed, d.i. de dienstknecht,

die Naomi gelost heeft, en die gelost heeft Israël ^[64] in het huis van Boas; die vrijgemaakt heeft en verhoogd en verheerlijkt Rut, de Moabitische.

Het was hoog in den hemel beschreven, dat uit Rut, de Moabitische, de stam zou spruiten, die in David Israëls roem en heerlijkheid zou dragen en waaruit eenmaal de Losser der wereld, de erfgenaam aller dingen zou opkomen. Dit was hoog in den hemel in eeuwig licht geschreven, toen Israël van honger in Betlehem verging. Toen Elimelechs huis verstierf in Moab. Toen de harten van Naomi en Rut dreigden te breken. In al die dagen van bittere smart en rouw. Het was in licht geschreven in den hemel, toen Boas dreigde uit te dorren zonder zaad.

Maar het is gekomen in den tijd, het is in licht gekomen op aarde, op des Heeren tijd.

En het is gekomen in den weg des Heeren. Naar zijn Wet. In den weg van zijn genade. In den weg des geloofs. In den weg der gehoorzaamheid en der lijdzaamheid. Het is gekomen in de harten. In de liefde en de trouw. In de banden van den heiligen echt. Het is gekomen onder het hart van Rut. Na haar laatste weeënsmart is het gekomen. En toen is het gekomen als een juichkreet van haar sponde; een juichkreet door heel Betlehem klinkend, en klinkend door alle tijden en geslachten tot in de eeuwige heerlijkheid.

Zoo komt alles, wat in de liefde en in de trouw des Heeren ligt. Zoo komt het voor alle benauwde zielen, die toevlucht nemen onder de vleugelen van den Heere, den Gods Israëls.

Wat buigt gij u neder o mijne ziele! en wat zijt gij onrustig in mij! Hoop op God, want ik zal Hem nog loven! Hij is de menigvuldige verlossing mijns aangezichts, en mijn God!

[65] BOAS—DAVID [Rut 4:18-22].

En Boas gewon Obed; en Obed gewon Isai; en Isai gewon David.

Rut 4:18-22.

De Heilige Schrift is het Woord Gods. Zij spreekt ons toe, wat de Heere onze God tot ons te zeggen heeft. En wat zij ons zegt, dat zegt zij in haar geheel, in haar eenheid.

Dit mogen wij bij het lezen en overdenken der Heilige Schrift nimmer uit het oog verliezen. Niet een of ander afzonderlijk Bijbelboek is het Woord Gods, maar het geheel der Bijbelboeken, de geheele Bijbel. Ieder afzonderlijk Bijbelboek is een deel van het geheel, dat de Heere God als zijn Woord ons gegeven heeft. Het heeft in dat geheel een eigen plaats en daarom een eigen beteekenis en een eigen doel, maar het blijft ook zoo een ondergeschikt deel van het geheel der Schrift, en het moet ons dienen, om het ééne Woord Gods in zijn vollen inhoud te verstaan.

Door de Heilige Schrift in haar geheel, en door ieder Bijbelboek als een eigen deel in dat geheel, ontsteekt de Heere God zijn licht voor ons over het menschenleven op aarde en daarmee in zijn Schepping; over dit menschenleven in zijn geheel, in zijn oorsprong en zijn toestand, in zijn gang en doel en toekomst; en daarmee over ons persoonlijk leven in verband met dit geheel. De Heere geeft ons daarmee en daarbij Zichzelf te kennen, zijn Raad, zijn wil, zijn bedoelen, zijn weg en zijn werk, en de roeping, die Hij tot ons doet uitgaan. Maar Hij doet daarbij zijn licht in het menschenleven indringen. Hij laat dit menschenleven onder die verlichting voor ons uitkomen. We zien bij dat licht het menschenleven in zijn geheel, maar we zien daarbij ook de menschen in verschillende tijden leven; we zien hen in hun persoonlijkheid en eigenaardigheid; we zien hen in hun lot en handeling; we hooren **[66]** hen spreken; hun overleggingen komen voor ons uit; we blikken in hun hart, en we nemen hun zielsbewegingen waar.

Zoo leeren we menschen kennen. Maar zoo zien we ook het menschenleven in verband met den weg en het werk des Heeren op aarde. Het doel der Heilige Schrift is, dit verband tusschen het menschenleven en den weg en het werk des Heeren ons te doen kennen, opdat we onderwijzing aannemen en leven zullen in het licht des Heeren, in het geloof; in die godvruchtige overgave van onszelf en van ons leven aan onze eigen roeping van den Heere, waardoor wij wandelen in den weg, dien de Heere in zijn eeuwig zalig licht doet eindigen, Hem dienen in eenvoudigheid en oprechtheid des harten naar zijn goddelijken wil, en vrede hebben ook bij zooveel, dat wij niet kunnen verstaan of doorgronden.

Daarom ook moeten we bij elk Bijbelboek letten op zijn beteekenis in verband met het geheel der Schrift; ieder deel van het Bijbelboek, ieder tekstwoord ook, moeten we zoeken te verstaan in verband met heel het Bijbelboek, waartoe het behoort; en elk verhaal, elk menschenleven, elk mensch, die in de Schrift voor ons leeft, moeten we bij elke bijzonderheid, die tot onze kennis komt, zoeken te verstaan in verband met het geheel van ieders persoonlijkheid en van ieders weg, en met het geheel van den weg des Heeren, waarin die menschen aan ons ontdekt worden.

De menschen in de Schrift komen voor ons uit, zooals ze zijn in hun persoonlijkheid, met hun gaven en met hun gebreken, godvreezend of niet godvreezend, en, ook als ze den Heere vreezen, zondig en zwak, met verkeerdheden in hun wegen, woorden en daden. Vaak verstaan ze zelf niet den weg des Heeren, waarin ze zijn, en waaraan ze dienstbaar zijn, of ze verstaan dien althans slechts ten deele. Zoo komen ze voor ons in het goddelijk licht uit, niet opdat wij in alles zouden zijn of doen zooals zij waren of deden,

maar opdat we van en door hen, gelijk ze onder het goddelijk licht voor ons leven, zouden leeren, hoe wij onszelf moeten zijn, en hoe wij zelf in Gods weg moeten gaan en leven.

Het hoofddoel van het Boek Rut komt uit in het slot van dit Bijbelboek, in het laatste woord, in den naam "David".

[67] In David, en daarom in Boas, ligt de eigenlijke beteekenis der historie van Rut, de eigenlijke beteekenis van haar leven, en de eigenlijke beteekenis van het leven en de historie van Elimelech en zijn huis. In David, zooals de Schrift ons David te kennen geeft, den man, die door den Heere verkoren en toegerust is, om Israël als het volk des Heeren te verheffen en het naar Gods bedoelen te doen bloeien; om Gods openbaring te ontsluiten, zijn Geest ten tolk te zijn; en om naar het Verbond des Heeren stamvader en type te zijn van den Christus, door wien de genade en de waarheid Gods over de wereld uitgaan.

In dien David, in dien Christus, ligt de hoogste beteekenis en het hoogste bedoelen van Ruts leven en historie, de hoogste beteekenis van den weg des Heeren, waarin Rut naar Betlehem tot Boas geleid werd, en waarin zij tevoren in Moab het gezin van Elimelech heeft ontmoet. In dien David, in dien Christus, ligt de hoogste beteekenis ook van het leven en den weg van Elimelech, van Naomi, en van hun zonen, de hoogste beteekenis van het leven en den weg van Boas.

Nu hebben Boas en Rut zelf David, hun achterkleinzoon, waarschijnlijk nooit gezien, veel minder hem gekend in zijn beteekenis voor Israël, of van hem geweten als stamvader en type van den Christus. Naomi heeft zeker de ontsluiting van het raadsel haars levens in David niet kunnen vinden, al heeft zij diens grootvader Obed, den zoon van Boas en Rut, nog als zuigeling mogen drukken aan haar hart. En Elimelech met zijn zonen Machlon en Chilion zijn in Moab weggestorven, zonder dat ze de verdere historie van Rut, waarin de oplossing lag ook van hun ondergang, ook maar eenigszins konden vermoeden.

Zie nu zoo eens het leven dezer menschen uit het boek Rut. En versta dan, wat de Heere tot u spreekt: "mijn wegen zijn hooger dan uw wegen en mijn gedachten dan uw gedachten".

De hoofdzaak van het leven, den weg en het lot der menschen in het geheel van het goddelijk werk en het goddelijk bedoelen is voor een groot deel en dikwijls geheel voor hen verborgen. Er is zooveel in onszelf en in ons leven, dat we in het geheel niet kunnen verstaan. De eigenlijke beteekenis en bedoeling van ons **[68]** leven in het geheel van den weg en het werk des Heeren staan geschreven in het Boek Gods. Het geheim van ons leven ligt in den Raad des Heeren. Het staat in het volle licht in zijn Verkiezing, in zijn Welbehagen.

Enmaal, als het geheel voltooid is en juicht in het eeuwige licht, zullen wij ook kennen, gelijk we gekend zijn. Thans worden we van God gekend, maar we kennen onszelf, onzen weg en ons leven slechts zeer ten deele. Ja vaak zijn onze eigen persoonlijkheid, ons leven en onze weg voor ons diepe duisternis. Toch jubelt in den hemel het licht over onze donkerheid.

En door zijn Woord doet de Heere dit licht ook over onze donkerheid uitkomen. Niet zoo, dat alle bijzonderheden voor ons licht worden, maar toch wel het verband van ons leven met den Raad des Heeren. In het Koninkrijk des Heeren. In Davids Huis en Zaad. In den Christus. In den Naam des Heeren zelf.

Dien lichtstraal hebben we op te vangen. Te gelooven. Te aanbidden. En onszelf in de vreeze des Heeren, in de lijdzaamheid des geloofs, met al de onbegrepenheid en met al de duisternissen van ons leven Gode willig over te geven, om in ons leven, hoe kort of hoe lang ook, in onzen tijd en kring, naar onze maat en onze roeping, den Raad des Heeren te dienen.

De waarheid Gods verkleint ons, buigt ons neer, verootmoedigt ons. Maar die waarheid is ook de volle vertroosting, en het licht, dat altoos bevredigt. Eenmaal zal 't licht zijn,

eeuwig licht zijn, licht uit licht en uit duisternis, in het groote volheerlijke geheel van 't voltooide werk des Heeren.

Maar met die waarheid, dat 't hoogste doel en de schoonste verklaring en verlichting der bijzonderheden van ons leven buiten onzen gezichtskring liggen, wordt door de Schrift niets te kort gedaan aan de belangrijkheid van dat leven zelf in zijn bewusten gang op aarde.

Ons leven in onze persoonlijkheid en omstandigheden, in onzen weg en in ons lot, in ons leed en in onze vreugde, in onze overleggingen en in onze keuze, is ook werkelijkheid. Al kunnen wij het in zijn diepsten inhoud en in zijn hoogste bedoeling niet doorgronden, **[69]** we moeten toch bewust leven in besef van onze verantwoordelijkheid. We moeten menschen, we moeten personen zijn. Ons leed moeten we lijden, onze vreugde moeten we genieten; we moeten naar Gods geopenbaarden wil doen en laten, en kiezen den weg, dien wij moeten gaan. En we ervaren zoo ook in onzen weg gedurig en op velerlei wijze de hand des Heeren, die ons leidt; die ons van de duisternis telkens weer voert in het licht; en die door geloof en ervaring ons hart bevredigt met ons lot en deel.

Het levenstafereel in het Boek Rut is ook in dit opzicht zoo schoon, en zoo vol leering.

Mocht de overdenking van enkele momenten in dit levenstafereel ons iets van die schoonheid hebben doen genieten, en kome die leering door Gods genade aan ons leven ten goede!